МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ/НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА МИТНОЇ СПРАВИ

КАФЕДРА МИТНОЇ СПРАВИ ТА ТОВАРОЗНАВСТВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: «Митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні»

Здобувача вищої освіти 2 рівня, II курсу, МММ-22-1 групи
спеціальності 073 «Менеджмент»
Освітня програма «Менеджмент митної справи»

_____ Лобко Богдан Анатолійович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник _____ Гребельник Олександр Петрович, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Гарант освітньо-професійної
програми _____ Гребельник Олександр Петрович, д.е.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри митної справи
протокол від «___» 2024 № 7

Завідувач
Кафедри _____ _____
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь 2024

Реєстрація № 5 31.01.2024
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис

Результат захисту добре 06.02.2024
(оцінка) (дата) (підпи

Голова комісії: (підпис) Я. В. Дейнеко
(ініціали, прізвище)

Члени комісії:
(підпис) О. П. Гребельник
(ініціали, прізвище)
(підпис) О. В. Мельник
(ініціали, прізвище)
(підпис) Г. В. Мисютенко
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.:, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10			О.В.Дейнеко
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5			О.П.Пребельник
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			О.В.Мельник
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			Т.В.Микитенко
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50			О.Ю.Корунченко
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	85		

(підпис)

(підпис)

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
85	B	добре	06.02.2024	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

Факультет/навчально-науковий інститут економічної безпеки та митної справи
Кафедра митної справи та товарознавства
Спеціальність «Менеджмент»
Освітня програма «Менеджмент митної справи»

Затверджую
Завідувач кафедри митної справи та товарознавства
О.П.Гребельник
«10» 02 2023

Завдання на кваліфікаційну роботу (проєкт)
здобувачу вищої освіти

Лобко Богдан Анатолійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проєкту)
«Митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні»
Затверджена наказом ректора від «31» грудня 2022 р. № 139
2. Строк здачі закінченої роботи 23.11.2023 р.
3. Мета роботи: провести аналіз митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні, її особливостей та проблем, а також розробка рекомендацій щодо її поліпшення
Об'єктом дослідження є ринок нафтопродуктів в Україні
Предметом дослідження є сучасний стан ринку нафтопродуктів України та світу, економічні засади і практичні пропозиції, спрямовані на удосконалення митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні
Орієнтовна база дослідження
4. Вихідні дані до роботи законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання ринку нафтопродуктів в Україні, статистичні дані та дослідження на базі енергетичної митниці, статті, публікації, Митний кодекс України, міжнародні стандарти та норми у сфері митного регулювання нафтопродуктів
5. Перелік графічного матеріалу діаграми, схеми, додатки та таблиці
6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом)

У Розділі 1 Розкрити теоретичні основи митного регулювання ринку нафтопродуктів; розглянути економічні засади митно-тарифного регулювання в Україні, а також дослідити формування і функціонування ринку нафтопродуктів в Україні

У Розділі 2 Проаналізувати митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні; дослідити особливості застосування митного інструментарію регулювання ринку нафтопродуктів в Україні та провести моніторинг системи митного адміністрування

при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон

У Розділі 3 Визначити основні напрями удосконалення митного регулювання нафтопродуктів в Україні, дослідити досвід провідних країн світу у проведенн митних процедур і запропонувати шляхи усунення недоліків даних процедур

7. Календарний план виконання роботи

№	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконанн роботи	
		За планом	Ф
1	2	3	
1	Вибір теми, вивчення літературних джерел, постановка проблеми та складання плану роботи	25.09.2022	
2	Вибір та вивчення навчальної, наукової та методичної літератури за темою	02.11.2022	
3	Видача завдання науковим керівником	04.02.2023	
4	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	06.05.2023	
5	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	02.09.2023	
6	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	03.10.2023	
7	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	23.11.2023	
8	Подання роботи для перевірки на наявність плагіату	02.12.2023	
9	Попередній захист роботи	21.12.2023	
10	Отримання відгуку керівника роботи	15.01.2024	
11	Отримання зовнішньої рецензії	26.01.2024	
12	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	27.01.2024	
13	Захист роботи	01.02.2024	

8. Дата видачі завдання «16» лютого 2023 р.

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ Гребельник О. І.
(підпис) (прізвище, ініціал

10. Гарант освітньо-професійної програми _____ Гребельник О. І.
(підпис) (прізвище, ініціал

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ Лобко Б. А.
(підпис) (прізвище, ініціал

Відгук керівника кваліфікаційної роботи (проєкту)

Актуальність теми: Кваліфікаційна робота на тему «Митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні» є вкрай актуальною та важливою в контексті сучасних викликів та трансформацій у галузі енергетики та митного регулювання. Питання забезпечення ефективності ринку нафтопродуктів набуває особливої актуальності в умовах глобалізації та змін в енергетичному секторі.

Позитивні аспекти: Студент не лише детально проаналізував розвиток ринку, але й чітко визначив роль України на глобальному енергетичному ринку та висвітлив перспективи його подальшого розвитку. Це свідчить про глибоке розуміння проблеми та широкий погляд на її динаміку.

Самостійні розробки: В роботі присутні самостійні розробки, включаючи комплексний аналіз, оцінку та конкретні пропозиції щодо вдосконалення митного регулювання. Запропоновані шляхи та нові напрями розвитку.

Практична значущість: Висновки та рекомендації дослідження мають практичну значущість, оскільки можуть бути використані для реального покращення митного регулювання на ринку нафтопродуктів в Україні.

Недоліки: Суттєві недоліки відсутні.

Загальна оцінка: Кваліфікаційна робота на тему «Митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні» виконана на високому рівні. Робота заслуговує оцінки «відмінно» та може бути рекомендована до захисту відповідно до визначених вимог.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проєкту)

_____ 30.01.24.

(підпис) (дата)

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проєкт)

Кваліфікаційна робота (проєкт) здобувача вищої освіти

Лобка Б. А.

(прізвище, ініціали)

Після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри протокол Від «24» 01 2024 № 7 допущенна/ не допущенна до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри _____ Зубрицька А. І.

(підпис) (прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу (проєкт)

здобувача вищої освіти Державного податкового університету

Лобка Богдана Анатолійовича
(прізвище, ім'я, по батькові)
«Митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні»
(назва теми)

Актуальність теми: актуальність даної кваліфікаційної роботи є надзвичайно важливою в умовах геополітичного конфлікту, що безпосередньо впливає на економіку та енергетичну безпеку країни. Залежність України від імпорту нафтопродуктів та її енергетична безпека піддаються випробуванню, і стабільне митне регулювання стає ключовим для забезпечення неперервного постачання енергетичних потреб.

Наукова новизна: полягає в поглибленні існуючих теоретичних положень, розробці нових організаційних та практичних рекомендацій щодо митного регулювання ринку нафтопродуктів.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу: у даній кваліфікаційній роботі тема розкрита достатньо глибоко, якісно опрацьовані літературні джерела вітчизняних та зарубіжних науковців, використані нормативно-правові акти, а також подано зрозумілі ілюстративні матеріали та таблиці. Можна стверджувати, що поставлені завдання були успішно виконані, а мета дослідження досягнута.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації, МФУ України: висновки та пропозиції кваліфікаційної роботи обґрунтовані чітко та випливають з логічних результатів дослідження. Отримані результати дослідження можуть мати практичне значення для різних зацікавлених сторін, включаючи державні органи, підприємства нафтової галузі та інші учасники ринку нафтопродуктів. Вони можуть бути використані для поліпшення організаційних процесів, розробки ефективних стратегій митного контролю, а також для забезпечення дотримання митних правил та регуляцій на ринку нафтопродуктів.

Наявність недоліків: суттєвих зауважень до роботи немає.

Загальний висновок і оцінка роботи: кваліфікаційна робота виконана на високому рівні у відповідності з завданням, відповідає вимогам щодо оформлення робіт такого типу. Робота заслуговує оцінки «відмінно».

Рецензент _д.е.н., професор, професор кафедри регіоналістики і туризму Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана_

_____ _____Пилипів В.В._____
(підпис, М.П.) (ініціали, прізвище)

«01» квітня 2024 р.

Підпис Пилипіва В.В.
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана
_____ 20____ р.

ННІ економічної безпеки та митної справи

Кафедра митної справи та товарознавства

ДОВІДКА

про перевірку курсової/випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи на академічний плагіат

П. І. Б. автора роботи

Лобко Богдан Анатолійович

Курс/група _____ММ-22-1_____

Тема дипломної роботи

Митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні

П. І. Б. наукового керівника

Гребельник Олександр

Петрович Дата захисту: 20.01.24

За результатом перевірки оригінальний текст у роботі становить 100,00% Відсоток схожості (складається з правомірних запозичень – посилання, цитування; і неправомірних запозичень – пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним (н/д, стаття або інші роботи автора, які є у базі, але вони не зазначені в літературних джерелах) 0,00%, цитат 0,99%.

Відповідальна особа за перевірку на кафедрі М. Іщук

АНОТАЦІЯ

Назва роботи: "Митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні"

Мета роботи - аналіз митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні, виявлення особливостей та проблем, розробка рекомендацій для поліпшення. **Завдання роботи включають:**

1. Розкриття теоретичних основ митного регулювання ринку нафтопродуктів.
2. Розгляд економічних засад митно-тарифного регулювання та формування ринку нафтопродуктів в Україні.
3. Аналіз митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні.
4. Вивчення застосування митного інструментарію та моніторинг митного адміністрування для переміщення нафтопродуктів через митний кордон.
5. Визначення напрямків удосконалення митного регулювання.
6. Аналіз досвіду провідних країн та пропозиції щодо усунення недоліків митних процедур.

Предметом дослідження є сучасний стан ринку нафтопродуктів в Україні та світі, економічні засади і практичні пропозиції для удосконалення митного регулювання.

Об'єктом дослідження є ринок нафтопродуктів в Україні.

База дослідження - законодавчі норми, статистичні дані, Митний кодекс України, міжнародні стандарти.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції для подальших заходів у митному регулюванні ринку нафтопродуктів в Україні.

Дипломна робота містить : 75 сторінок, 4 таблиці, 4 рисунка, 41 джерело, 8 додатків.

Ключові слова: митне регулювання, ринок нафтопродуктів, митні ставки, експорт, імпорт, ефективність митного контролю, національне виробництво.

Рік виконання дипломної роботи 2023.

Рік захисту роботи 2024.

ABSTRACT

Title of work: "Customs regulation of the market of petroleum products in Ukraine"

The purpose of the work is to analyze the customs regulation of the oil products market in Ukraine, identify features and problems, and develop recommendations for improvement.

Job tasks include:

1. Disclosure of the theoretical foundations of customs regulation of the petroleum products market.
2. Consideration of the economic foundations of customs and tariff regulation and the formation of the oil products market in Ukraine.
3. Analysis of customs regulation of the oil products market in Ukraine.
4. Study of the use of customs tools and monitoring of the customs administration for the movement of oil products across the customs border.
5. Determination of directions for improvement of customs regulation.
6. Analysis of the experience of leading countries and proposals for eliminating the shortcomings of customs procedures.

The subject of the study is the current state of the oil products market in Ukraine and the world, economic principles and practical proposals for improving customs regulation.

The object of the research is the oil products market in Ukraine.

The research base is legislative norms, statistical data, the Customs Code of Ukraine, international standards.

Based on the results of the study, proposals for further measures in the customs regulation of the oil products market in Ukraine were formulated.

Graduate work contains : 75 pages, 4 tables, 4 figures, 41 sources, 8 appendices.

Key words : customs regulation, oil products market, customs rates, export, import, efficiency of customs control, national production.

The year of completion of the thesis is 2023.

The year of job protection is 2024.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ 6

1.1. Економічні засади митно-тарифного регулювання в Україні 6

1.2. Формування і функціонування ринку нафтопродуктів в Україні 14

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ 20

2.1. Особливості застосування митного інструментарію регулювання ринку нафтопродуктів в Україні 20

2.2. Моніторинг системи митного адміністрування при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон 31

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ 39

3.1. Досвід провідних країн світу у проведенні митних процедур 39

3.2. Шляхи усунення недоліків митних процедур 47

ВИСНОВКИ 54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 57

ДОДАТКИ 62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Війна, яку розпочала росія ще 24 лютого 2022 року, сильно впливає на економіку та енергетичну безпеку країни. Україна, як і багато інших країн, залежить від імпорту нафтопродуктів для забезпечення своїх енергетичних потреб. Тому стабільне митне регулювання ринку нафтопродуктів є ключовим фактором для забезпечення безперебійного постачання енергетичних потреб нашої країни. Окрім того, митне регулювання стає необхідним інструментом для захисту вітчизняних виробників, підтримки економічного зростання та стимулювання інвестицій, оскільки нафтова індустрія є складною та конкурентною галуззю, а на світовому ринку нафти відбуваються значні зміни.

Насамкінець митне регулювання дає змогу врегулювати ввезення та вивезення нафтопродуктів, контролювати якість продукції, запобігати незаконному ввезенню та контрабанді. Це допомагає забезпечити чесну конкуренцію та захистити інтереси вітчизняних виробників.

Метою роботи є дослідження митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні.

Поставлена мета обумовила наступні *завдання*, що вирішуються у роботі:

– розглянути економічні засади митно-тарифного регулювання в Україні;

– дослідити формування і функціонування ринку нафтопродуктів в Україні;

– ознайомитися з особливостями застосування митного інструментарію регулювання ринку нафтопродуктів в Україні;

– провести моніторинг системи митного адміністрування при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон;

– вивчити досвід провідних країн світу у проведенні митних процедур;

– обґрунтувати шляхи усунення недоліків митних процедур.

Об'єктом дослідження є процес митного регулювання, його механізми та інструменти, які використовуються для контролю за постачанням та ввезенням нафтопродуктів.

Предметом дослідження виступають організаційні та практичні засади митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні.

Методи дослідження. В процесі роботи були використані такі методи: порівняння – для зіставлення даних у динаміці років, аналізу та синтезу – для вивчення змін показників у динаміці, а також узагальнення та графічного зображення даних – для полегшення розуміння використаної інформації.

Інформаційне забезпечення. Теоретичні дослідження проводились на базі вивчення та аналізу науково-літературних джерел та періодичних видань вітчизняних та зарубіжних авторів стосовно обраної тематики, а також Інтернет-видань. Різні аспекти цього питання досліджено відомими вченими та економістами, серед яких вагомий внесок зробили К. Бережна [5], І. Бережнюк [6; 7], І. Гуцул [8], О.Кахович [15], О. Кунєв [20], О. Сторожук [32] та ін.

Практична значущість одержаних результатів. Отримані результати дослідження можуть мати практичне значення для різних зацікавлених сторін, включаючи державні органи, підприємства нафтової галузі та інші учасники ринку нафтопродуктів. Вони можуть бути використані для поліпшення організаційних процесів, розробки ефективних стратегій митного контролю, а також для забезпечення дотримання митних правил та регуляцій на ринку нафтопродуктів.

Наукова новизна одержаних полягає у поглибленні в поглибленні існуючих теоретичних положень, розробці нових організаційних та практичних рекомендацій щодо митного регулювання ринку нафтопродуктів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел інформації із 41 найменування та 8 додатків, що викладені на 8 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 68 сторінок. Робота містить 4 таблиці та 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

1.1. Економічні засади митно-тарифного регулювання в Україні

Державне регулювання – це важливий елемент внутрішнього і зовнішнього ринку, що необхідний самому бізнесу, особливо в умовах реформування вітчизняної економіки, яку характеризують:

– високий ступінь зносу основних фондів та слабкий розвиток машинобудування, що призводить до неефективного використання ресурсів та збільшує трудомісткість виробництва;

– малоефективний механізм перерозподілу ресурсів, що гальмує розвиток конкуренції та обмежує можливості розвитку підприємництва;

– нестабільна валютна та грошова політика, що призводить до коливань курсу валют та несприятливих умов для бізнесу;

– недостатня інвестиційна та інноваційна активність, що обмежує можливості розвитку та модернізації економіки;

– проблеми, такі як монополізм, корупція, тіньова економіка, висока бюрократизація системи управління та відсутність чіткої соціально-економічної доктрини держави, що ускладнюють бізнес-середовище та знижують довіру до державних інституцій;

– дестабілізуючі фактори, які виникли внаслідок військових дій на території України, що негативно впливають на економічну стабільність та розвиток країни;

– недосконаліть митних правил та системи інформаційного забезпечення оперативно-службової діяльності, що ускладнює проведення зовнішньоекономічної діяльності та обмежує потенціал міжнародної торгівлі [8].

У цьому контексті не є винятком і митна сфера, де митні інтереси держави залишаються важливим показником репрезентативності та

ефективності її функціонування, забезпечення яких безпосередньо залежить від збалансованої та продуктивної роботи державного управлінського механізму.

Митно-тарифні методи регулювання (імпортні та експортні тарифи) – це історично перший інструмент протекціонізму та регулювання зовнішньої торгівлі. В системі реалізації державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності вони займають центральне місце [32, с. 95].

Згідно з Митним кодексом України (МКУ) «захист митних інтересів та забезпечення митної безпеки разом із регулюванням зовнішньої торгівлі, захистом внутрішнього ринку, розвитком економіки України та її інтеграцією до світової економіки є головними завданнями державної митної політики, що реалізуються заходами та засобами митної справи» [21].

Головний елемент механізму митно-тарифного регулювання – це митний тариф, що являє собою «систематизований перелік ставок і товарів, які оподатковуються імпортним, експортним і транзитним митом, з наведенням способу нарахування ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок, знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності» [21]. Можна розглядати митний тариф як конкретну ставку мита, яка застосовується під час ввезення або вивезення товарів на митну територію країни. Поняття митного тарифу повністю співпадає з поняттям мита при переміщенні товарів через митний кордон. Воно визначається як вид митного платежу, який стягується з товарів та предметів, що перетинають митний кордон держави.

Митно-тарифне регулювання є важливим механізмом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і має наступні основні цілі, згруповані в табл.1.1.

У теорії міжнародного митного права під митно-тарифним регулюванням найчастіше розуміються заходи, які збільшують імпортну або експортну ціну товарів під час їх перетину митної території. Система тарифних заходів регулювання включає застосування митних зборів та інших митних платежів,

сплата яких є необхідною умовою для ввезення товарів на митну територію країни або їх вивезення з цієї території.

Таблиця 1.1

Основні цілі митно-тарифного регулювання

№ п/п	Ціль	Характеристика
1	Раціоналізація товарної структури імпортних зовнішньоторговельних потоків	Це означає зменшення або повністю скасування мит на товари, ввезення яких є необхідним для розвитку національної економіки. Це може включати зниження мит на сировину, комплектуючі, технічне обладнання тощо, що допомагає забезпечити доступність необхідних ресурсів для розвитку внутрішнього виробництва
2	Участь в реалізації торгово-політичних завдань із захисту національного ринку	Мита можуть бути застосовані для захисту національних виробників від конкуренції з-за кордону. Вони можуть допомогти відповідним заходам для захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, такої як демпінг або субсидіювання з інших країн
3	Стимулювання і надання найбільш відповідних умов для інтеграції національної та світової економіки	Митні ставки можуть бути застосовані з метою сприяння експорту або імпорту товарів, відповідно до торговельної політики країни. Вони можуть бути використані для сприяння розвитку певних секторів економіки або для залучення іноземних інвестицій
4	Підтримання оптимальної відповідності вивезення і ввезення товарів, валютних витрат і доходів	Митно-тарифне регулювання може допомогти забезпечити баланс між експортом і імпортом, контролювати витрати на валюту та доходи від зовнішньої торгівлі. Це може включати застосування митних обмежень, квот, ліцензій та інших митних заходів з метою регулювання обсягів вивезення і ввезення товарів
5	Сприяння прогресивним змінам в структурі виробництва і споживання товарів в країні	Митні заходи можуть бути використані для сприяння перетворення структури економіки, наприклад, шляхом стимулювання виробництва високотехнологічних товарів або товарів із високою доданою вартістю. Вони можуть також допомогти знижувати споживання товарів, які можуть бути шкідливі для здоров’я або навколишнього середовища

Джерело: складено автором на основі [8]

Конституція є основним джерелом митного права в Україні. Вона включає положення, які стосуються спрямування діяльності держави, принципу верховенства права, визнання міжнародних договорів як складової національного законодавства, захисту власності, екологічної безпеки,

суверенітету, територіальної цілісності, економічної та інформаційної безпеки, зовнішньоекономічної діяльності та багатьох інших аспектів [16].

Відповідно до п. 9 статті 92 Конституції України, засади зовнішньоекономічної діяльності і митної справи визначаються виключно законами України [16]. Основне регулювання митних відносин покладено на Митний Кодекс України (МКУ), який є кодифікованим зібранням найважливіших норм митного права. Діючий Митний Кодекс України був прийнятий навесні 2012 року.

Значна частина вимог митного права міститься в підзаконних нормативних актах, відомих як адміністративна нормотворчість. Ці акти використовуються для деталізації загальних положень законів [18, с. 214]. До таких нормативних актів належать Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів.

Митне право України також містить значну кількість відомчих норм, які набувають чинності після публікації наказів Державної митної служби України (ДМС). ДМС, як центральний орган виконавчої влади, забезпечує здійснення державної митної політики, функціонування митної системи та керує цією сферою відповідно до Положення про Державну митну службу України. ДМС видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписує Голова Державної митної служби України, на підставі Основного Закону України, інших законів країни, актів та доручень Президента України, постанов Кабінету Міністрів, наказів Міністерства фінансів та доручень Міністра.

В рамках даного дослідження варто зазначити, що регулювання митною справою здійснюють найвищі органи влади та управління України. Спеціально уповноваженим органом державного управління в галузі митної справи є Державна митна служба України, яка приймає нормативні акти, що регулюють дану сферу діяльності. Функції, які виконують митні органи, які можна класифікувати наступним чином [15, с. 69]:

1. Фіскальна функція: збір митних платежів, таких як мита, акцизи, ПДВ, інші податки та збори, згідно з українським законодавством.

Фіскальна функція митної служби також передбачає контроль за правильним обчисленням та сплатою митних платежів. Митники перевіряють декларації, документи та товари, що перетинають митний кордон, з метою виявлення будь-яких порушень митних правил та недекларованої або недостовірної інформації. В разі виявлення порушень, митні органи застосовують відповідні заходи, такі як стягнення штрафів або зупинення переміщення товарів.

2. Регулятивна функція митниці включає в себе встановлення правил та процедур митного оформлення товарів, контроль за дотриманням митних правил та регуляцій, визначення порядку ввезення та вивезення товарів, а також встановлення митних тарифів та квот.

При виконанні своєї регулятивної функції, митниця встановлює норми та правила, що регулюють процеси митного оформлення товарів, включаючи необхідні документи, процедури і вимоги до митних декларацій, документів про походження товарів, сплати митних платежів та інших аспектів митного контролю.

Також, митниця здійснює контроль за дотриманням митних правил та регуляцій шляхом перевірок та інспекцій митних декларацій та товарів, що ввозяться та вивозяться через митний кордон. Це допомагає забезпечити дотримання встановлених правил і запобігти незаконній торгівлі та порушенням митних правил.

Митниця також визначає порядок ввезення та вивезення товарів, включаючи регулювання використання митних коридорів, встановлення митних пунктів пропуску та здійснення митного контролю. Це дозволяє забезпечити ефективне та безпечне переміщення товарів через митний кордон. Окрім того, митниця встановлює митні тарифи та квоти, які визначають митні ставки та обсяги ввезення/вивезення певних товарів. Це може включати встановлення захисних мит, преференційних ставок для окремих категорій товарів або обмеження кількості товарів, що можуть бути ввезені/вивезені.

Встановлення митних тарифів та квот є важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності та захисту економічних інтересів держави.

3. Правова функція, що включає в себе розробку та прийняття нормативних актів у галузі митної справи відповідно до Конституції України та законодавства. Ця функція передбачає створення та вдосконалення митних кодексів, постанов, інструкцій та інших нормативних актів, які регулюють діяльність митниці, митне оформлення та переміщення товарів через митний кордон. Правова функція також включає забезпечення виконання митними органами законодавства та забезпечення правової охорони митних інтересів держави.

4. Статистична функція митниці включає збір та аналіз статистичних даних щодо зовнішньоекономічних відносин та митної діяльності. Ця функція передбачає збір і систематизацію статистичних даних, пов’язаних з митними перетинами, митним обсягом та структурою торгівлі. Митниця відповідає за збір і обробку інформації про товари, які ввозяться та вивозяться через митний кордон. Це включає дані про кількість та вартість імпорту та експорту, країни походження та призначення товарів, категорії товарів тощо. Ці дані використовуються для статистичного аналізу, що дозволяє оцінити стан зовнішньоекономічних відносин та митної діяльності.

На основі зібраних статистичних даних митниця визначає митні тенденції, аналізує структуру зовнішньої торгівлі, виявляє можливі порушення митних правил та регуляцій. Це дозволяє приймати відповідні рішення щодо розвитку митної політики, встановлення пріоритетів у співпраці з іншими країнами та прийняття ефективних заходів щодо забезпечення митної безпеки та захисту економічних інтересів держави.

5. Законодавча функція митниці включає участь у розробці та внесенні на розгляд Верховної Ради України законопроектів, що стосуються митної справи та зовнішньоекономічних відносин.

Митниця, як компетентний орган у сфері митної діяльності, має експертні знання та досвід, які можуть бути використані для розробки та вдосконалення

законодавчих актів. Вона може активно брати участь у процесі розробки законопроектів, що стосуються митних питань, співпрацювати з відповідними відомствами та експертними групами для обговорення та врахування особливостей митної справи.

Митниця може вносити пропозиції та рекомендації щодо змін та доповнень до законодавства, які мають на меті поліпшення митного регулювання, забезпечення ефективності та прозорості митного контролю, а також захисту економічних інтересів держави у зовнішньоекономічних відносинах. Окрім того, митниця може брати участь у консультаціях та обговореннях з представниками Верховної Ради України під час розгляду законопроектів, що стосуються митних питань, надавати необхідну інформацію та аргументи, що відображають практичний досвід та потреби митної служби.

У результаті цієї законодавчої діяльності митниця сприяє розвитку митної справи, адаптації митного законодавства до змін у зовнішньоекономічному середовищі та вдосконаленню механізмів митного контролю та регулювання.

6. Контрольна функція митниці включає нагляд за діяльністю митних органів, забезпечення виконання митних правил та процедур, виявлення та припинення порушень митного законодавства, а також захист прав та інтересів держави в митних відносинах.

Митниця здійснює контроль за діяльністю митних органів з метою забезпечення їх ефективності, прозорості та дотримання встановлених стандартів та процедур. Це включає перевірку виконання митними органами своїх функцій та повноважень, оцінку якості надання послуг, додержання етичних норм та професійних стандартів.

Одним із головних аспектів контрольної функції митниці є забезпечення виконання митних правил та процедур. Митниця перевіряє, що суб’єкти зовнішньоекономічної діяльності дотримуються встановлених митних правил, таких як правильне оформлення митних декларацій, сплата митних платежів, дотримання обмежень та обов’язкових умов ввезення та вивезення товарів.

Окрім того, митниця виявляє та припиняє порушення митного законодавства. Це можуть бути порушення, пов'язані з контрабандою, незаконним переміщенням товарів через митний кордон, ухиленням від сплати митних платежів, порушенням правил походження товарів та інші недотримання митних правил. Митниця має повноваження проводити розслідування та застосовувати необхідні заходи для припинення таких порушень.

Одним з головних аспектів контрольної функції митниці є захист прав та інтересів держави в митних відносинах. Митниця здійснює контроль за додержанням митних правил з метою забезпечення економічної безпеки країни, запобігання незаконним діям, викриття та припинення спроб шахрайства або ухилення від сплати митних платежів, а також захисту національних інтересів та торговельних політик.

Загалом, контрольна функція митниці є важливим елементом в ефективному функціонуванні митної системи, забезпечує додержання митних правил та процедур, а також захист інтересів держави у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Основним принципом митно-тарифного регулювання є встановлення державою митних зборів в односторонньому порядку. Цей принцип забороняє суб'єктам митно-тарифних відносин укладати будь-які угоди щодо розміру, підстав, термінів та інших аспектів сплати мита. Крім того, положення СОТ (Світової організації торгівлі) визначають принципи і правила міжнародної торгівлі, які є обов'язковими для країн-учасниць (Додаток А).

Ці принципи міжнародної торгівлі встановлені положеннями СОТ та є обов'язковими для країн-учасниць, сприяючи розвитку вільної, відкритої та взаємовигідної міжнародної торгівлі.

Отже, митно-тарифне регулювання – це система заходів, які включають встановлення та застосування ставок мита, оподаткування товарів у межах спеціальних режимів, контроль за митною вартістю товарів та класифікацію товарів з метою забезпечення правильного збору мита. Ці заходи направлені на

забезпечення ефективного функціонування митної системи та захисту економічних інтересів країни.

1.2. Формування і функціонування ринку нафтопродуктів в Україні

Нафтопродукти є важливим енергетичним ресурсом в Україні, використовуються в різноманітних галузях економіки, включаючи транспорт, промисловість та побутове використання.

Постачання на вітчизняному ринку відбувається за рахунок імпорту та досить незначних обсягів власного виробництва, що компенсує лише 16-20% потреб країни в сирій нафті. Видобуток відбувається в Чернігівській, Сумській та Полтавській областях, а також на Прикарпатті. Загальний обсяг видобутої в Україні нафти в середньому не перевищує 4 мільйонів тонн при потребі від 32 до 35 мільйонів тонн [19].

Розвиток українського ринку нафтопродуктів можна умовно поділити на три етапи. Хоча його «незалежність» була скоріше декларативною, ніж реальною, завжди існувала залежність від імпортного палива чи сировини.

– І етап (початок 1990-х років). Цей період характеризувався різким зниженням виробництва нафтопродуктів та збільшенням імпорту готових нафтопродуктів. У зв’язку зі зниженням рівня виробництва та недостатністю власних виробничих потужностей, Україна стала залежною від імпорту нафтопродуктів, зокрема готових продуктів. Це призвело до складнощів у забезпеченні внутрішнього попиту на нафтопродукти.

Відмітимо, що на початку 1990-х років в Україні функціонували шість нафтопереробних заводів з загальною потужністю 52 мільйони тонн на рік, серед яких найбільшими були ПАТ «Укрнафта», ПАТ «Кременчуцький нафтопереробний завод» та ПАТ «Лисичанський нафтопереробний завод». Також існувала нафтотранспортна система з проектною потужністю близько 100 мільйонів тонн на рік, розгалужена система нафтопродуктопроводів протяжністю 4 625 кілометрів і потужністю до 30-35 мільйонів тонн на рік, а

загальна ємність резервуарного парку перевищувала 4 мільйони кубічних метрів [19];

– II етап (кінець 1990-х – початок 2000-х років). На цьому етапі було створено підприємства, що надавали платні послуги переробки нафтопереробних виробників. Ці підприємства пропонували переробку нафтопродуктів за платну формулу, залучаючи українських виробників палива. Цей підхід дозволив Україні зменшити залежність від імпорту готових нафтопродуктів, оскільки частину нафтопереробних потужностей було задіяно для внутрішньої переробки нафти;

– III етап (з 2000-х років). На цьому етапі почали створюватися транснаціональні вертикально інтегровані компанії з участю українських та іноземних виробників. Цей процес також включав участь у тендерах на право видобутку нафтової сировини в Україні.

На третьому етапі спостерігається поступове зростання внутрішнього виробництва нафтопродуктів та зменшення залежності від імпорту. Україна активно розвиває власну нафтопереробну галузь, включаючи модернізацію і розширення існуючих нафтопереробних підприємств, а також будівництво нових. Це дозволяє країні збільшувати обсяги власного виробництва нафтопродуктів і забезпечувати внутрішній ринок, зменшуючи імпорт. Також Україна спрямовує зусилля на розвиток альтернативних джерел енергії та підтримку відновлювальних джерел, що дозволяє диверсифікувати енергетичний сектор країни та зменшувати залежність від нафтопродуктів.

Ці етапи відображають поступовий розвиток українського ринку нафтопродуктів, з початкової залежності від імпорту до зростання внутрішнього виробництва та розширення власних переробних потужностей. Такий розвиток сприяє забезпеченню енергетичної безпеки країни, розвитку внутрішнього ринку та зменшенню залежності від зовнішніх постачальників.

У 2021 році спостерігалося збільшення споживання палива через автозаправні станції (АЗС) внаслідок збільшення автомобільних подорожей та

мінімізації використання громадського транспорту з метою запобігання контактів у зв’язку з пандемією.

Війна в Україні стала серйозним викликом для ринку нафтопродуктів. Внаслідок ракетних обстрілів російської армії постраждала інфраструктура зі зберігання нафти та нафтопродуктів (близько 20% баз було зруйновано), а також було зупинено роботу Кременчуцького НПЗ та Шебелинського ГПЗ.

У березні 2022 року на роздрібному ринку пального спостерігався контрольований дефіцит нафтопродуктів завдяки наявності достатніх запасів, які були імпортовані або вироблені на вітчизняних заводах. Проте, з квітня місяця після початку посівної компанії попит на пальне значно зрос і почалася гостра нестача палива. Так, наприклад, 19 серпня 2022 року ціни на нафтопродукти були наступними: бензин А-95+ коштував 51,99 гривень за літр, А-95 – 49,87 гривень, А-92 - 48,04 гривень, дизпаливо – 53,46 гривень, автогаз – 27,17 гривень за літр [31].

20 червня 2022 року, коли криза на ринку ще не була подолана, середні ціни на пальне були такими: бензин А-95+ коштував 52,32 гривень за літр (на 43 копійки дорожче порівняно з серпневими цінами), А-95 – 50,83 гривень (на 96 копійок), А-92 – 50,30 гривень (на 2,26 гривень), дизпаливо – 56,58 гривень (на 3,12 гривень), автогаз – 42,04 гривень (на 14,87 гривень дорожче) [31].

Варто зазначити, що більшість автомобілів, що імпортуються в Україну, мають дизельні двигуни, тому спостерігається тенденція збільшення споживання дизельного палива в останні роки (рис.1.1).

Оптове споживання дизельного палива майже вдвічі перевищує обсяги продажу на автозаправних станціях. Це пояснюється широким використанням газойлі в промисловості. Ще одним фактором є прямі закупівлі дизеля холдингами у виробників. Більшість військової техніки ЗСУ заправляється саме цим видом палива.

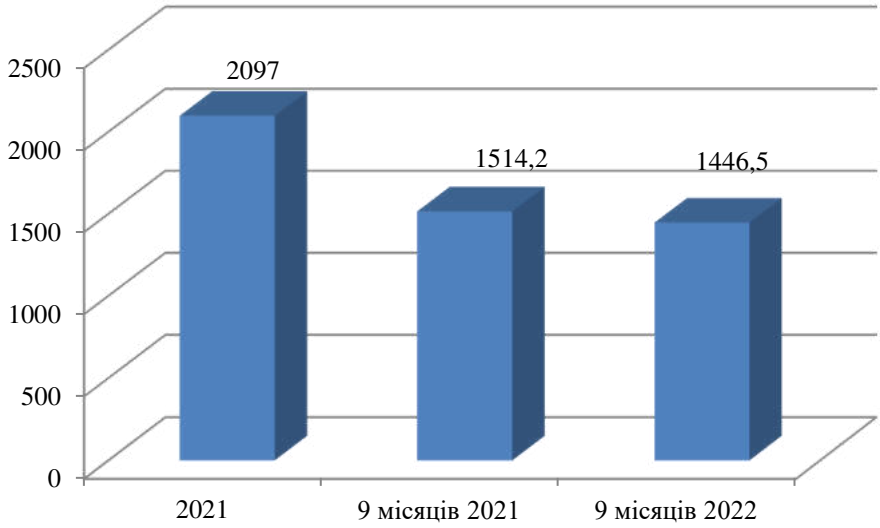

Рис.1.1. Динаміка споживання дизельного палива у 2021 – 2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [19]

Аграрії займають значну частку серед споживачів газойлі, оскільки більшість сільськогосподарської техніки працює на дизельному паливі. Протягом квітня по липень 2022 року діяло «нульове» мито на автомобілі, і багато «євро блях» були оснащені дизельними двигунами. Збільшення споживання дизельного палива в кінці року також пов'язане з широким використанням генераторів.

Проблеми, пов'язані з перебудовою логістичної моделі нафтопродуктів на нову, де більшість поставок здійснюється автомобільними цистернами, створили додатковий тиск. З травня 2022 року поступово почали надходити нафтопродукти з Німеччини, Бельгії та Нідерландів на ринок України.

Після скасування державного регулювання ситуація буде поступово вирівнюватися, але разом з цим ціни на нафтопродукти будуть зростати. Вже на початку червня очікується, що ціна на бензин А-95 становитиме 58 гривень за літр, а на дизельне паливо – 60 гривень за літр. За рахунок скасування мита на імпортні автомобілі з ЄС попит на нафтопродукти зріс на 8% до 450 тисяч тонн на місяць.

Кінець 2022 року виявився напруженим для українського ринку нафтопродуктів. Перехід ПАТ «Укрнафта» та ПАТ «Укртатнафта» в повну

державну власність, обстріли критичної інфраструктури росіянами, що спровокували масову купівлю генераторів, а також очікування ембарго на російські нафтопродукти спричинили підвищений попит на паливо.

У окремих мережах АЗС було помітне зникнення нафтопродуктів, що викликало розмови про можливу кризу в цьому секторі. Проте на початку 2023 року ситуація стабілізувалась. Ціни на АЗС почали знижуватись, і протягом двох з половиною місяців спостерігалося помітне здешевлення нафтопродуктів (Додаток Б). Наприкінці березня ціна літра бензину А-95 склала 47,3 гривень, що є зниженням на 10%. Аналогічна тенденція спостерігалася з дизельним паливом: вартість літра на початку року складала 55,1 гривень, а наприкінці березня – 47,7 гривень, що означає зниження на понад 15%.

Отже, на початку року було зафіксоване стрімке зниження цін на нафтопродукти. В майбутньому є потенціал для подальшого зниження цін до 2 гривень на літр бензину завдяки новим оптовим партіям, що надходять на ринок.

Таким чином, ринок нафтопродуктів в Україні є досить складним і залежить від багатьох факторів. Основні чинники, що впливають на формування цін на нафтопродукти, включають:

– світові ціни на нафту. Ціни на нафтопродукти в Україні частково залежать від глобальних цін на нафту. Зміни в світових цінах на нафту можуть призводити до змін у вартості нафтопродуктів на внутрішньому ринку;

– валютний курс. Оскільки нафтопродукти часто імпортуються, зміни в валютному курсі можуть впливати на ціни на пальне. Наприклад, зростання вартості валюти може зробити імпорт дорожчим і призвести до зростання цін;

– податки та мита. Податки та мита, накладені на нафтопродукти, такі як акцизний збір та мито на імпорт, також впливають на ціни на пальне. Зміни в податковій політиці можуть призводити до змін у вартості нафтопродуктів;

– залежність від імпорту: Україна є частково залежною від імпорту нафтопродуктів. Зміни в міжнародних постачаннях або торговельних обмеженнях можуть впливати на доступність та ціни на пальне в країні;

– конкуренція на ринку. Ціни на нафтопродукти також залежать від конкуренції між різними постачальниками та роздрібними мережами АЗС. Конкуренція може призвести до зниження цін для споживачів.

Враховуючи ці фактори, ринок нафтопродуктів в Україні може бути піддатливим до коливань цін. Зміни у глобальних ринкових умовах, валютних курсах або податковій політиці можуть мати великий вплив на ціни на пальне в країні.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості застосування митного інструментарію регулювання ринку нафтопродуктів в Україні

Митні процедури є важливим елементом державного контролю товаротранспортного потоку на кордонах України. Згідно з міжнародними стандартами та законодавством України, переміщення товарів здійснюється за такими напрямками: експорт (вивезення товарів за межі країни), імпорт (ввезення товарів до країни) та транзит (переміщення товарів через територію країни без митного оформлення для доставки до іншої країни). Переміщення товарів здійснюється такими видами транспорту, як: автомобільний, залізничний, водний (морський та річковий), повітряний, а також трубопровідний та лінії електропередач.

Варто зазначити, що нафтопродукти можуть бути перевезені різними видами транспорту залежно від відстані, обсягу перевезення та вимог конкретної ситуації. Основні види транспорту, які використовуються для перевезення нафтопродуктів, включають:

1. Автомобільний транспорт. Для перевезення нафтопродуктів на короткі та середні відстані використовуються спеціальні цистерни, призначені для рідких нафтопродуктів. Це можуть бути вантажівки з цистернами або самоскиди з герметичними контейнерами. Автомобільний транспорт дозволяє гнучко організовувати поставки та доставляти нафтопродукти безпосередньо до споживачів.

2. Залізничний транспорт. Для перевезення великих обсягів нафтопродуктів на середні та великі відстані використовуються залізничні цистерни, які розташовуються на вагонах-цистернах. Залізничний транспорт забезпечує ефективну та економічну доставку нафтопродуктів, особливо на великі відстані, де автомобільний транспорт може бути менш зручним.

3. Водний транспорт (морський та річковий). Для перевезення нафтопродуктів через морські або річкові шляхи використовуються спеціалізовані нафтові танкери або баржі. Цей вид транспорту дозволяє перевозити великі обсяги нафтопродуктів. Морські нафтові танкери здатні доставляти нафтопродукти до різних портів по всьому світу, а річкові баржі - по внутрішнім водним шляхам.

4. Повітряний транспорт. Перевезення нафтопродуктів повітряним транспортом використовується для швидкого доставки невеликих обсягів на значні відстані. Нафтопродукти можуть бути перевезені в спеціальних контейнерах або баках на вантажних літаках. Повітряний транспорт зазвичай застосовується в ситуаціях, коли важлива швидкість доставки, наприклад, у випадку невідкладних поставок або важливих надзвичайних ситуацій.

5. Трубопровідний транспорт. Для довготривалого транспорту нафтопродуктів на значні відстані використовуються трубопроводи. Цей вид транспорту дозволяє ефективно перевозити великі обсяги нафтопродуктів. Трубопроводи можуть пролягати як по землі, так і підземними тунелями. Трубопровідний транспорт зазвичай використовується для сталого постачання нафтопродуктів з виробництва до споживачів або до експортних терміналів.

Використання певного виду транспорту для перевезення нафтопродуктів залежить від багатьох факторів, таких як відстань, обсяг перевезення, доступність транспортної інфраструктури та вимоги конкретної ситуації. Комбінація різних видів транспорту може використовуватись для оптимізації поставок нафтопродуктів та забезпечення їх ефективності та надійності.

Розглянемо послідовно митні процедури, що застосовуються до кожного виду транспорту.

При перетині кордону автомобіль з вантажем підлягає митному контролю, який включає наступні дії:

– водій повинен надати посадовій особі всі необхідні документи, згадані в пункті 1 частини 1 статті 335 Митного кодексу України [16]. У разі міжнародних перевезень до пакета документів додається товарно-транспортна

накладна міжнародної форми – CMR, яка засвідчує відповідальність усіх причетних осіб за стан товару, якість, маркування та інші показники товарної вантажу;

– посадова особа реєструє прибуття автомобільного транспортного засобу до спеціального журналу. На рис. 2.1. відображено послідовність дій при здійсненні митного контролю вантажного авто;

Рис. 2.1. Послідовність дій при здійсненні митного контролю вантажного автомобіля

Джерело: складено автором на основі [21]

– проводиться огляд товару та транспортного засобу. Після цього представник митного органу приймає рішення про надання дозволу на пропуск товарів і автомобіля або про відмову у випадку неповного огляду або виявлення ознак митного правопорушення;

– митний контроль включає також сплату митних платежів і здійснюється на завершальному етапі митного оформлення. Рішення щодо проведення огляду та інші відповідні документи оформляються на основі аналізу результатів застосування автоматизованої системи митного контролю. Після проведення огляду складається акт проведення огляду;

– у випадку відмови в митному оформленні та пропуску через кордон автомобільного транспорту, митний орган видає картку відмови, а

транспортний засіб повертається в країну відправника товару.

Митні процедури та митне оформлення є адміністративними заходами, які здійснюються державою для регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Ці процедури входять до системи митного управління зовнішньоекономічними зв'язками. Суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, який бажає отримати або відправити вантажі за кордон, повинен пройти процедуру акредитації на митниці.

Для здійснення митного контролю залізничного транспорту перевізників і товарів, які перетинають митний кордон України, використовується «Типова технологічна схема здійснення митного контролю залізничних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон». Цей документ регламентує послідовність дій фахівців митної служби в цьому процесі [33].

Митні процедури для переміщення товарів через кордон водним транспортом мають свої особливості, які передбачені митним законодавством. Послідовність цих митних процедур для водних транспортних засобів наведена у Додатку В.

Бачимо, що алгоритм митних процедур для водного транспорту майже не відрізняється від інших видів транспорту. Подібно до інших видів транспорту, необхідні документи подаються, проводиться огляд, а після завершення всіх формальностей дані заносяться до відповідного програмного модуля.

Митні процедури на водному транспорті розпочинаються з подання інформації про в'їзд у пункт пропуску осіб та транспортних засобів митному органу. Після в'їзду в пункт пропуску, декларант, уповноважена особа або перевізник подають до митного органу необхідні документи згідно з митним законодавством та міжнародними договорами. Згідно з типовою технологічною схемою, «особи, транспортні засоби і товари пропускаються через державний кордон після виконання необхідних процедур прикордонного та митного контролю, у разі морського, річкового та поромного сполучення – після контролю суден для забезпечення безпеки плавання» [21].

Треба зазначити, що митне законодавство України розрізняє процедури митного контролю для суден закордонного плавання, які прибувають на митну територію України або відправляються за її межі, та процедури митного контролю транспортних засобів і товарів, які переміщуються на суднах закордонного плавання, оскільки існує кілька розбіжностей.

Митний контроль авіатранспорту здійснюється в зонах митного контролю, що розташовані в міжнародних аеропортах. Виконання митних формальностей для повітряного транспорту регламентується окремим порядком, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 03.09.2018 року № 671. Види митного контролю на авіаційному транспорті залежать від об'єкта контролю (Додаток Г).

Згідно з системою ризик-менеджменту, посадові особи митниці приймають рішення щодо необхідності митного огляду повітряних суден на основі використання інформаційних технологій та попередньої інформації. Це рішення повідомляється представнику міжнародного аеропорту або перевізнику. Огляд повітряного судна здійснюється тільки в присутності представника перевізника, а результати огляду фіксуються у встановленій формі акта про проведення огляду (переогляду), яка затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30 травня 2012 року № 636 [23].

Тепер розглянемо митні процедури, пов'язані з переміщенням товарів стаціонарними видами транспорту, а саме трубопроводами та лініями електропередач. Згідно з законодавством України, товари, що переміщуються трубопроводами, включають нафту, нафтопродукти, аміак, етилен та природний газ.

У наказі Міністерства фінансів України від 30.05.2012 року № 629 «Закріплений Порядок та строки митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом», визначено дії, які повинні бути виконані відповідними особами та митницями (митними постами) під час здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом, а

також здійснення операцій із заміщення природного газу [24].

Особливістю переміщення товарів через митний кордон України трубопровідним транспортом є наявність двох декларацій:

– попередня декларація. Ця декларація подається до митниці перед початком переміщення товарів трубопроводом через митний кордон України. Вона містить інформацію про товари, що перевозяться, включаючи їхню кількість, опис, вартість, країну походження та інші відомості, необхідні для митного контролю. Подання попередньої декларації дозволяє митниці попередньо ознайомитися з документами та визначити режим митного контролю, що підлягає проведенню під час переміщення товарів;

– додаткова декларація. Ця декларація подається до митниці протягом 10 днів після закінчення календарного місяця, в якому відбулось переміщення товарів трубопроводом через митний кордон України. Вона містить інформацію про фактичні обсяги, якості та вартість переміщених товарів. Подання додаткової декларації дозволяє митниці здійснити фактичний контроль за переміщеними товарами та звірити їх з відомостями, зазначеними в попередній декларації.

Процедура декларування розпочинається з безпосереднього переміщення енергоносіїв, заповнення додаткової митної декларації, підписання суб’єктом господарювання актів прийому-передачі та подання додаткової митної декларації.

Митний інструментарій регулювання ринку нафтопродуктів в Україні включає ряд особливостей, які направлені на контроль і обмеження імпорту та експорту нафтопродуктів, а також на забезпечення стабільності цін на внутрішньому ринку.

Найперше, варто відзначити, що митне оформлення такого особливого товару може здійснювати лише Енергетична митниця України, а не будь-яка інша митниця. Знати, яка митниця оформлює товар, потрібно на етапі підготовки до перетину митного кордону України, оскільки під час оформлення

попередньої митної декларації для товару з кодом УКТЗЕД необхідно забезпечити сплату митних платежів.

При оформленні попередньої митної декларації для перетину кордону, потрібно сплатити всі необхідні митні платежі на єдиний рахунок митниці, які призначені для бюджету. Коли митний інспектор оформлює декларацію, сплачені кошти за розмитнення будуть заблоковані, а списані вони будуть під час самого митного оформлення.

Наразі, тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного або надзвичайного стану на території України, акцизний збір і мито на імпорт палива становлять 0%, а ставка податку на додану вартість (ПДВ) складає 7%.

Війна росії проти України зумовила різку необхідність спростити митне оформлення різних товарів, які є вкрай необхідних як для забезпечення ЗСУ і ТрО додатковим захисним та військовим спорядженням, так і для забезпечення цивільних їжею, ліками та іншою гуманітарною допомогою. Саме таким товаром і є нафтопродукти.

Уряд України ввів нові норми, направлені на спрощення митного оформлення пального та нафтопродуктів, необхідних в умовах війни. Згідно з розділом XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України (ПКУ) [27], ввезення та постачання цих товарів під час дії воєнного або надзвичайного стану регулюються.

Протягом періоду воєнного стану на території України, встановленого указом Президента, але не пізніше 1 липня 2023 року, операції з постачання та ввезення паливних продуктів, таких як бензини, дистиляти, скраплений газ, біодизель та альтернативне паливо, визначені відповідними кодами УКТ ЗЕД, оподатковуються акцизним податком за ставкою, встановленою у розмірі 7%. Також під оподаткуванням знаходяться нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід, за певними кодами УКТ ЗЕД.

Відмітимо, що починаючи з 30 вересня 2022 року і до припинення або скасування воєнного стану на території України, встановлено такі тимчасові ставки акцизного податку:

– на моторні бензини та важкі дистиляти – 100,00 євро за 1000 літрів;

– на скраплений газ, бутан, ізобутан – 52 євро за 1000 літрів;

– на біодизель, його суміші та паливо моторне альтернативне – 100,00 євро за 1000 літрів.

Окрім того, для важких дистилятів (газойль), біодизелю та їх сумішей, що не містять або містять менше як 70 мас. % нафти або нафтопродуктів, одержаних з бітумінозних порід, на основі моноалкільних складних ефірів жирних кислот із відповідними кодами згідно з УКТ ЗЕД, замовником яких є Міністерство оборони України за умовами договору, встановлено ставки акцизного податку на рівні 0 євро за 1000 літрів.

Ці заходи направлені на спрощення митного оформлення цих товарів, забезпечуючи їх швидку поставку та доступність під час воєнного стану. Важливо, щоб суб'єкти господарювання звертали увагу на ці нові норми і відповідно дотримувалися їх під час здійснення митних операцій.

17 березня 2022 року Президент України підписав Закон № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [11]. Цей закон ввів ряд змін, зокрема, звільнення від акцизного податку на паливо та зниження ставки ПДВ з 20% до 7% для операцій з постачання та ввезення моторних бензинів, важких дистилятів, скрапленого газу, нафти та нафтопродуктів. Ці заходи направлені на спрощення митного оформлення цих товарів.

Того ж дня Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про спрощення митних процедур для постачання нафтопродуктів і дозволив введення в обіг бензину та дизельного палива екологічних класів «Євро 3» і «Євро 4». Це дає змогу більш швидку та ефективну поставку цих видів палива.

Зауважимо, що для митного контролю нафтопродуктів треба мати товаросупровідні документи:

– договір (офіційний документ, який визначає умови купівлі-продажу нафтопродуктів між експортером і імпортером);

– додаткові угоди і специфікації (документи містять деталі про характеристики нафтопродуктів, кількість, якість та інші умови, які встановлені сторонами угоди);

– інвойс з перекладом (документ, що містить інформацію про товар, його кількість, ціну, вартість, а також реквізити експортера та імпортера. Інвойс зазвичай видається експортером);

– пакувальний лист з перекладом (документ містить інформацію про пакування нафтопродуктів, зокрема вагу, розміри та кількість упаковок);

– CMR чи інший транспортний документ залежно від виду транспорту (документ, який підтверджує перевезення нафтопродуктів від експортера до імпортера. Наприклад, CMR (Міжнародна конвенція про дорожні перевезення вантажів) використовується для автомобільних перевезень);

– платіжні документи про оплату товару (: це можуть бути рахунки, платіжні гарантії або інші документи, що підтверджують оплату нафтопродуктів);

– експортну декларацію (документ, який подається експортером і містить інформацію про товар, його характеристики, кількість та вартість, а також дані про експортера та імпортера).

Залежно від умов поставки можуть бути також потрібні:

– страховий поліс (документ, що підтверджує страхування нафтопродуктів під час перевезення. Він може знадобитися для забезпечення захисту від можливих ризиків та збитків);

– договір на перевезення (документ, який укладається між експортером і транспортною компанією. Він встановлює умови перевезення нафтопродуктів, включаючи відповідальність сторін та обов’язки щодо доставки);

– рахунок на перевезення чи інший документ, що підтверджує вартість перевезення товару містить інформацію про вартість перевезення нафтопродуктів і може бути необхідним для обліку вартості транспортування).

Імпорт палива до України вимагає наявності обов’язкового документа – сертифіката походження. Цей сертифікат надається на митницю разом з

перекладом під час декларування товару. Окрім того, також потрібний паспорт якості з вказанням істотних характеристик товару.

Важливо зазначити, що на період військового часу в Україні фактично скасований процес сертифікації палива. Однак, маркування товару є обов'язковим і має бути зазначене у товаросупровідних документах.

Отже, митний інструментарій регулювання ринку нафтопродуктів в Україні включає ряд особливостей, направлених на контроль і обмеження імпорту та експорту нафтопродуктів, а також на забезпечення стабільності цін на внутрішньому ринку. Деякі з особливостей включають:

1. Енергетична митниця. Митне оформлення нафтопродуктів може здійснювати лише Енергетична митниця України, а не будь-яка інша митниця. Це забезпечує спеціалізований контроль і регулювання в області енергетики.

2. Митні платежі. Під час оформлення попередньої митної декларації для нафтопродуктів з кодом УКТЗЕД, необхідно сплатити всі необхідні митні платежі на єдиний рахунок митниці, які призначені для бюджету. Сплачені кошти за розмитнення будуть заблоковані і списані під час митного оформлення.

3. Регулювання акцизного податку. Під час періоду воєнного стану на території України встановлюються тимчасові ставки акцизного податку на нафтопродукти. Ставки можуть змінюватися відповідно до умов та потреб воєнного стану.

4. Спрощення митного оформлення. В умовах воєнного стану введені заходи для спрощення митного оформлення нафтопродуктів, що є необхідними для забезпечення військових потреб та гуманітарної допомоги. Це включає швидке митне оформлення та зниження бюрократичних процедур.

5. Винятки та звільнення. У деяких випадках, наприклад, для палива, одержаного з бітумінозних порід і замовником якого є Міністерство оборони України за умовами договору, можуть бути встановлені особливі ставки акцизного податку або навіть звільнення від нього.

Враховуючи зміни в законодавстві та особливості воєнного стану, важливо слідкувати за новими нормами та вимогами, а також дотримуватися їх під час здійснення митних операцій з нафтопродуктами.

Узагальнюючи особливості застосування митного інструментарію регулювання ринку нафтопродуктів в Україні, можемо сказати, що він має кілька особливостей.

По-перше, митний інструментарій використовується для контролю і обмеження імпорту нафтопродуктів. Це дозволяє уряду України захищати внутрішній ринок від непрозорої конкуренції та неконтрольованого зростання імпорту, що може негативно вплинути на вітчизняних виробників.

По-друге, митні збори та акцизи на нафтопродукти є одним із джерел доходів для державного бюджету. Ці збори допомагають фінансувати соціальні та економічні програми, зокрема, розвиток інфраструктури, освіти та охорони здоров’я.

По-третє, митні обмеження можуть бути використані для забезпечення енергетичної безпеки країни. В умовах геополітичних конфліктів та нестабільності на світовому ринку нафти, Україна може застосовувати митні заходи для зменшення залежності від зовнішніх постачань та підвищення рівня енергетичної самостійності.

По-четверте, митні правила допомагають забезпечити дотримання екологічних норм у сфері нафтопродуктів. Україна може встановлювати митні стандарти на викиди та якість паливних продуктів, що сприяє зниженню екологічних ризиків та покращенню якості довкілля.

Усі ці особливості митного інструментарію регулювання ринку нафтопродуктів в Україні направлені на забезпечення стабільності економічного розвитку, захисту національних інтересів та підвищення якості життя громадян.

2.2. Моніторинг системи митного адміністрування при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон

Російсько-українська війна значно вплинула на економічний стан України, зокрема на її зовнішньоекономічну діяльність. Експортно-імпортні операції країни суттєво змінилися у поточному році. За перші 10 місяців 2022 року сумарний імпорт товарів склав близько 44 млрд. доларів, що становить 76,8% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Падіння імпорту було менш суттєвим, ніж падіння експорту. Обсяги купівлі закордонних товарів українцями скоротилися на менше ніж чверть від довоєнного рівня, тоді як продажі за кордон зменшилися на 1/3.

Найбільшим імпортером за обсягом залишився Китай (рис.2.2), який склав 15% загального імпорту (6,5 млрд. доларів), але зазнав зниження порівняно з попереднім роком.

Польща посіла друге місце з 9,9% (близько 4,4 млрд. доларів), показавши значне зростання порівняно з минулим роком, коли вона займала четверту позицію. Німеччина залишилася на третьому місці з часткою 8,3% (3,6 млрд. доларів), майже не змінивши своїх показників.

Туреччина піднялася з сьомого на четверту позицію з показником 5,2% (2,3 млрд. доларів), а США замінили Білорусь на п’ятому місці з показником 4,2% (1,8 млрд. доларів). Білорусь в свою чергу зайняла дев’яте місце з показником 3,2%.

Варто відзначити, що після початку повномасштабного вторгнення Україна значно зменшила імпорт з Росії, хоча було б краще повністю припинити співпрацю з цією країною-агресором. Росія у цьому році опинилася на шостому місці у рейтингу зміни лідерів, перемістившись з другого місця. Її частка в загальному імпорті зменшилася майже втричі - з 9,1% до 3,6% (1,5 млрд. доларів).

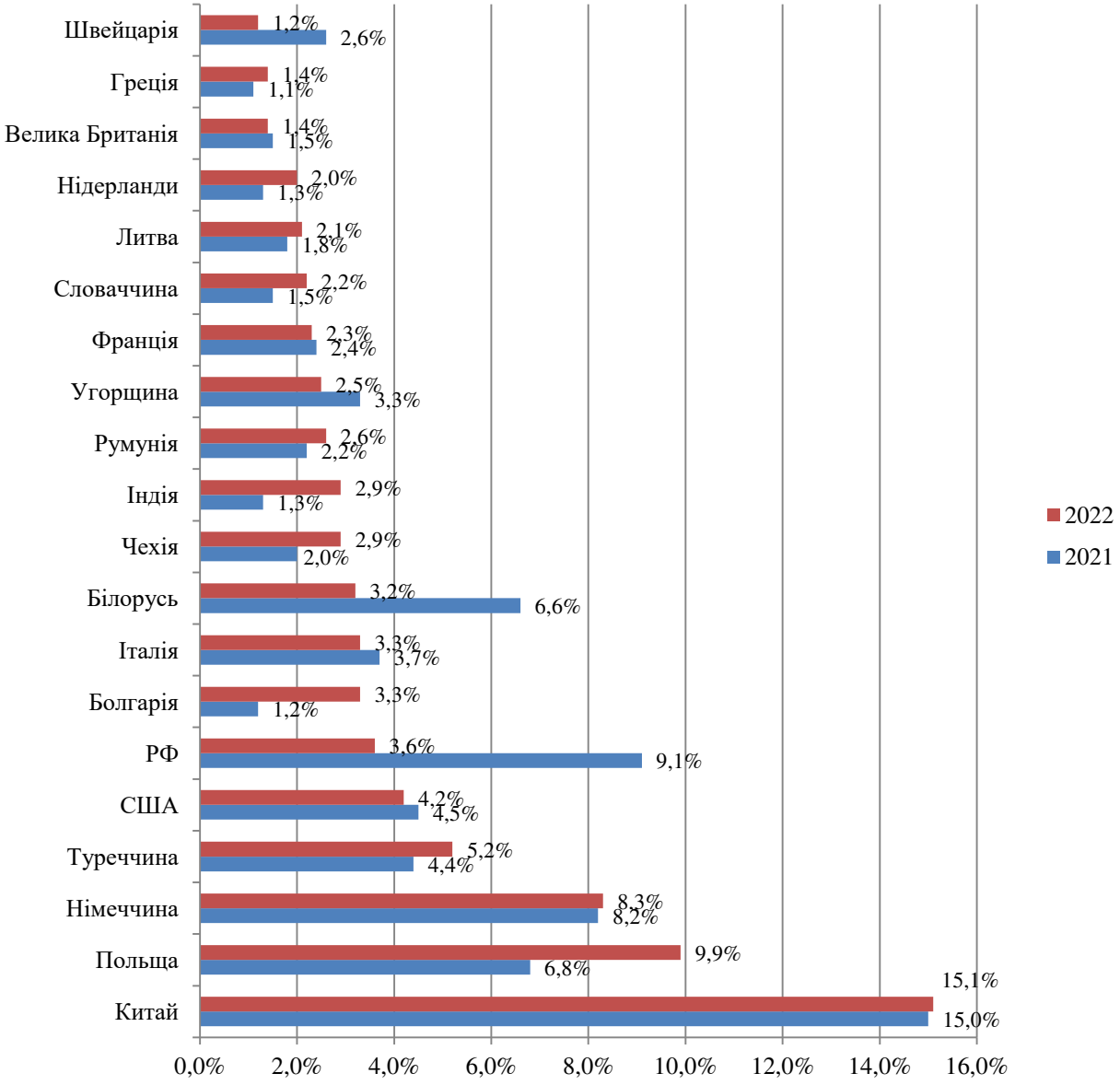

Рис. 2.2. Зміна лідерів імпорту в Україні в 2022 році

Джерело: складено автором на основі [9]

Загалом, загальна сума імпорту за 2022 рік становила трохи більше 44 млрд. доларів (рис.2.3), що зменшилося порівняно з сумою у 73,2 млрд. доларів у 2021 році. Деякі країни, такі як Італія, Словаччина та Нідерланди, залишилися незмінними партнерами в імпорті. Водночас, спостерігається зростання торгового партнерства з Польщею, Туреччиною, США, Чехією та Індією.

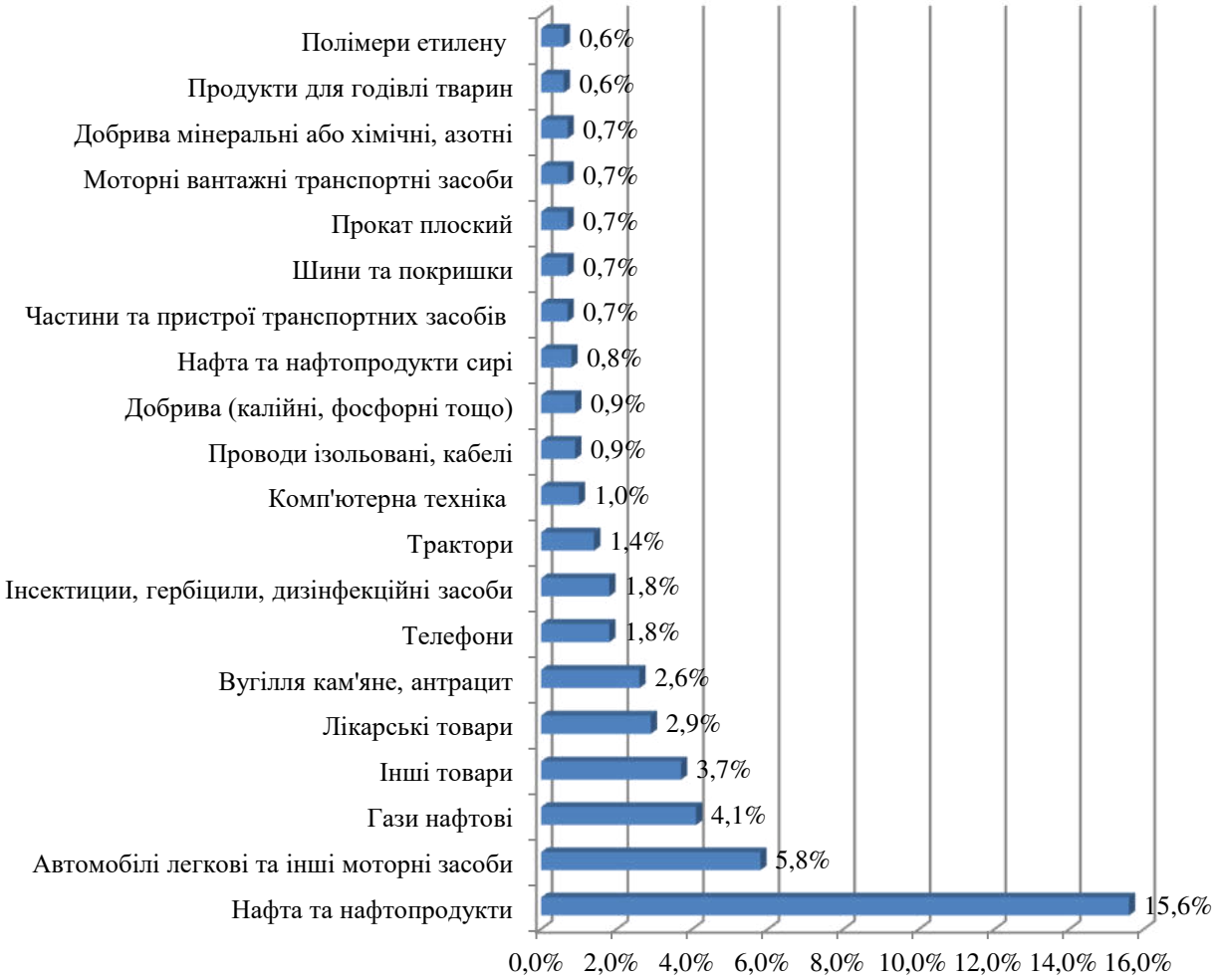

Рис. 2.3. Товарна структура імпорту в Україні в 2022 році

Джерело: складено автором на основі [9]

У 2022 році в Україну було ввезено значну кількість товарів з різних категорій. Найбільшим за обсягом був імпорт нафти та нафтопродуктів, який склав 15,6% від загального імпорту, що становить близько 6,8 млрд. доларів. На другому місці знаходяться легкові автомобілі та інші моторні засоби з часткою 5,8% (приблизно 2,5 млрд. доларів), випередивши гази нафтові, які були на другому місці у 2021 році. Частка газів нафтових становить 4,1% (приблизно 1,8 млрд. доларів).

Категорія товарів «інше» займає четверте місце з часткою 3,7% (приблизно 1,6 млрд. доларів). Вона піднялась зі 107-го місця у 2021 році. Це можна пояснити збільшенням імпорту товарів, пов’язаних з дипломатичними

вантажами, міжнародними експрес-відправленнями, консолідованим вантажем та гуманітарною допомогою.

Категорія лікарських засобів залишилась на відносно стабільному рівні з часткою 2,9% (приблизно 1,2 млрд. доларів).

У 2022 році спостерігалося збільшення імпорту тракторів, ізольованих проводів та кабелів, шин та покришок та продуктів для годівлі тварин, порівняно з 2021 роком. Це пов'язано зі збільшеними потребами у цих сферах внаслідок повномасштабного вторгнення.

Важливим фактором, що вплинув на обсяги оподаткованого імпорту товарів, було введення в Україні воєнного стану, тимчасова припинення діяльності окремих митниць, зменшення ділової активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, зміна логістичних маршрутів, блокування морських торгівельних портів та закриття повітряного простору. Внаслідок цього надходження митних платежів до загального фонду держбюджету зменшилися на 32,7% (з 409,3 млрд. грн. у 2021 році до 275,5 млрд. грн. у 2022 році), що відповідає річному прогнозу Національного банку України щодо падіння ВВП на 31,5% у 2022 році.

Також слід зазначити, що обсяги оподаткованого імпорту товарів у 2022 році зменшилися більш ніж у 2,7 рази (з 68,2 млн тонн у 2021 році до 25,8 млн тонн у 2022 році).

Зменшення фізичних обсягів оподаткованого імпорту, разом із зниженням ставок податків на нафтопродукти та збільшенням обсягів пільгового імпорту, перш за все гуманітарної допомоги та товарів оборонного призначення, не призвело до збільшення надходжень податків до бюджету. У 2022 році спостерігалось суттєве зменшення надходжень митних платежів порівняно з 2021 роком, зокрема при імпорті нафти та нафтопродуктів на 52,8 млрд. грн., легкових автомобілів на 31,9 млрд. грн., газів нафтових на 20,5 млрд. грн., та вугілля кам'яного, коксу на 9,8 млрд. грн.

За даними Держмитслужби, протягом останніх років митні процедури й формальності були спрощені та прискорені. Була здійснена діяльність з метою

зменшення кількості митних оглядів товарів, застосування митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа, впровадження електронного декларування та функціонування «єдиного вікна», що сприяє економії часу та ресурсів при перевезенні товарів.

Проте, результати аудиту Рахунковою палатою свідчать про неефективність роботи митних органів. Впровадження механізму «єдиного вікна» не суттєво знизило витрати часу на митний контроль, а в деяких випадках навіть спричинило їх збільшення. Згідно з даними митних органів, в I кварталі 2023 року час проведення митних процедур та оформлення одного залізничного вагона з вантажем в середньому збільшився на 1,6 хвилини (з 29,1 до 30,7) і одного автомобіля з вантажем – на 0,2 хвилини (з 28,5 до 28,7).

Також варто зазначити, що середні показники часу проведення митних процедур значно відрізняються у різних митницях. Електронне декларування є важливим фактором спрощення та прискорення митних процедур і необхідною умовою для впровадження світових стандартів у митній сфері.

Переваги електронного декларування згруповано в табл.2.1.

Загалом, електронне декларування сприяє автоматизації, ефективності та зменшенню бюрократичних процедур у митному контексті, сприяючи швидкому та безпечному обміну даними між учасниками зовнішньо-економічних операцій та митними органами.

Дані митної статистики показують зростання кількості поданих електронних декларацій в Україні (табл.2.2). Бачимо, що загальна кількість оформлених митних декларацій форми МД-2 збільшилася на 5,9% у 2022 році порівняно з попереднім періодом. Це свідчить про зростання обсягів торговельних операцій через митний кордон.

Таблиця 2.1

Переваги електронного декларування товарів припереміщенні через митний кордон

№ п/п	Перевага	Опис
1	Ефективність	Електронне декларування дає змогу здійснювати процедуру декларування онлайн, без потреби фізично присутнього в митниці. Це значно економить час для учасників зовнішньоекономічних операцій та митних служб, оскільки процес відбувається швидше та без зайвих затримок
2	Зручність	Електронне декларування дає змогу здійснювати процедуру з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету. Це забезпечує більшу гнучкість та зручність для учасників зовнішньоекономічних операцій, які можуть подавати декларації без необхідності відвідувати митницю особисто
3	Електронна документація	При використанні електронного декларування, всі необхідні документи, включаючи товарні накладні, комерційні рахунки тощо, можуть бути представлені у електронному форматі. Це спрощує обмін даними між учасниками зовнішньоекономічних операцій та митними органами, зменшує витрати на друкування та зберігання фізичних копій документів
4	Менше помилок та зменшення ризиків	Електронна система декларування може виявляти та попереджати про можливі помилки або невідповідності в деклараціях. Це сприяє зниженню ризиків порушень митних правил та допомагає уникнути непотрібних санкцій чи затримок
5	Безпека та захист інформації	Електронне декларування передбачає застосування захисту та шифрування даних, що дає змогу забезпечити конфіденційність та недоступність інформації третім особам
6	Автоматизація процесу	Електронна система може автоматично обробляти декларації, перевіряти даних та співставляти їх з відповідними нормативними актами. Це зменшує необхідність ручної роботи та підвищує точність обробки даних

Джерело: складено автором на основі [18]

Кількість декларацій, поданих в електронній формі, також зросла на 5,8%. Це свідчить про успішне впровадження електронного декларування та зацікавленість суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності у використанні цієї процедури.

Значне збільшення кількості осіб, які здійснюють операції з товарами та перебувають на централізованому обліку, свідчить про зростання активності

суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в електронному декларуванні. Це може бути спричинено зручністю та ефективністю електронних процедур.

Таблиця 2.2

Аналіз оформлення митних декларацій в Україні впродовж січні-жовтня 2021 та 2022 років

Показник	Одиниця виміру	Січень-жовтень 2021 року	Січень-жовтень 2022 року
Оформлено митних декларацій форми МД-2:	тис. шт.	3614,9	4206,6
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2453,8	2892,8
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	814,4	905,1
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	71,0	87,1
на прохідний транзит	тис. шт.	275,7	321,5
Оформлено митних декларацій форми МД-2 за процедурою електронного декларування:	тис. шт.	3492,0	4079,8
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2431,6	2874,2
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	810,3	901,4
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	70,7	86,9
на прохідний транзит	тис. шт.	179,3	217,3
Оформлено інших митних документів	тис. шт.	685,9	804,0
квитанцій МД-1	тис. шт.	356,0	399,1
оглядових розписів М-15	тис. шт.	205,1	242,7
митних декларуй М-16	тис. шт.	124,7	162,2
Кількість осіб, які здійснюють операції з товарами та перебувають на централізованому обліку	тис. осіб	145,2	158,4
Взятих на облік з початку року	тис. осіб	13,0	11,7
Здійснювали митні формальності з товарами з початку року	тис. осіб	44,6	49,6

Джерело: складено автором на основі [9]

Зростання кількості оформлених митних документів, таких як квитанції МД-1, оглядові розписи М-15 та митні декларації М-16, свідчить про активність учасників зовнішньоекономічної діяльності та зростання обсягів митних операцій.

Загалом, можемо сказати про позитивні зміни в системі митного адміністрування в Україні, зокрема щодо впровадження електронного декларування та зростання активності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у цьому процесі.

Таким чином, моніторинг системи митного адміністрування при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон є важливим і необхідним процесом для забезпечення ефективного контролю і безпеки. Збільшення обсягів переміщення нафтопродуктів та їх стратегічна важливість вимагають постійного нагляду і вдосконалення системи митного контролю. Моніторинг дає змогу виявляти можливі порушення, недотримання правил та неправомірні дії під час переміщення нафтопродуктів. Застосування сучасних технологій та автоматизованих систем у митному адмініструванні сприяє підвищенню точності, швидкості та ефективності моніторингу. Це дає змогу забезпечити високий рівень контролю та захисту від незаконних дій, а також покращити загальну безпеку і дотримання митних правил при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

3.1. Досвід провідних країн світу у проведенні митних процедур

У контексті розвитку міжнародної торгівлі та глобалізації економічних процесів, регулювання зовнішньоекономічної діяльності є важливим напрямком для досягнення ефективності української економіки та виконання соціально-економічних завдань. Сучасні тенденції в міжнародній торгівлі спрямовані на спрощення та зменшення адміністративно-технічних бар'єрів.

Прийняття міжнародних угод, зокрема у сфері спрощення митних процедур, передбачає значне удосконалення міжнародної торгівлі. Це включає зменшення митного огляду та контролю, пришвидшення випуску товарів, розмитнення на території зовнішньоекономічної діяльності без прямої участі посадових осіб митниці.

Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, приєднання до якої країни ЄС прагнули вже у 1973 році, регулює різні аспекти митних відносин. Ця конвенція є важливим кроком у побудові системи митного регулювання та уніфікації митного законодавства країн, що розвивають міжнародну торгівлю, а її принципи можуть бути застосовані й у контексті регулювання ринку нафтопродуктів. Основні положення конвенції наведено в Додатку Д. Усі положення схвалені на міжнародному рівні, і в процесі їх впровадження необхідно вдосконалювати систему. Раніше розвинені країни ставили за мету збільшення доходів державного бюджету, але зараз пріоритетним є забезпечення безпеки кордонів, дотримання митного законодавства та запобігання можливим порушенням правил.

У зв'язку зі зростанням зовнішніх загроз і фінансовою нестабільністю в розвинених країнах виникла необхідність створення ефективної системи митного контролю. Ця система повинна враховувати інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, спрямовані на спрощення міжнародної

торгівлі, а також національні інтереси, пов'язані із забезпеченням безпеки (фінансової, економічної, соціальної тощо).

У багатьох країнах вживаються заходи для забезпечення координованої та ефективної діяльності національних митних адміністрацій. Інструменти митного контролю постійно удосконалюються, зокрема, у провідних країнах світу митні адміністрації відмовляються від тотального контролю за суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, уникненням втручання посадових осіб митниць в їх операційну діяльність.

З огляду на необхідність передбачення та запобігання митним ризикам, розглянемо основні фактори та джерела митного ризику (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Систематизація основних факторів митного ризику

№ п/п	Фактори	Характеристика
1.	Валютний ризик	Пересування товарів через митний кордон може впливати на валютні курси та фінансові позиції. Зміни валютних курсів можуть призвести до збитків або прибутків для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності
2.	Податковий ризик	Митна служба контролює дотримання податкових обов'язків, таких як мито, ПДВ, акцизи та інші податки, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон. Недотримання правил та норм може призвести до податкових штрафів та інших санкцій
3.	Товарний ризик	Це пов'язано з оцінкою та класифікацією товарів, а також з контролем за додержанням вимог щодо якості, безпеки та інших нормативів. Неправильна класифікація товарів або порушення вимог можуть призвести до конфіскації товарів або інших санкцій
4.	Організаційний ризик	Це пов'язано зі зловживанням владою, корупцією, недобросовісною поведінкою працівників митниці або спробами незаконного впливу на митний процес. Такі дії можуть призвести до недостатнього контролю, втрати доходів та порушення правил митного адміністрування
5.	Транспортний ризик	Включає ризики, пов'язані з втратою або пошкодженням товарів під час транспортування через митний кордон. Це може бути спричинено недбалістю, втратою товарів під час перевезення або шахрайством
6.	Інформаційний ризик	Пов'язаний з недостовірною, неповною або неправильною інформацією, яка надається в митній декларації або інших митних документах. Це може призвести до помилок у класифікації товарів, недостатнього оцінювання митної вартості та інших порушень

Джерело: складено автором на основі [7]

Що стосується джерел митного ризику, то вони включають:

– недобросовісність та шахрайство з боку суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності, які можуть намагатися обійти митні правила та здійснювати нелегальну торгівлю або подавати неправдиву інформацію;

– недостатня митна контрольна та наглядова діяльність, яка може призводити до пропуску незаконних товарів або невідповідності митних процедур;

– недосконаліть митних процедур та систем митного адміністрування, що може створювати прогалини та можливості для порушень митних правил;

– корупція та зловживання в митницях, які можуть призводити до неправомірного втручання та підкупу митних посадових осіб для отримання неправомірних переваг;

– недостатня співпраця з іншими митними організаціями та міжнародними партнерами, яка може ускладнювати обмін інформацією та координацію заходів з митного контролю;

– технологічні загрози та кібербезпека, які можуть призвести до незаконного доступу до митної інформації та даних, а також до кібератак на митні системи та інфраструктуру.

Зрозуміння цих факторів та джерел митного ризику дає змогу удосконалювати митне адміністрування, встановлювати ефективні контрольні механізми та застосовувати відповідні заходи для зменшення ризиків та підвищення ефективності митних процедур.

Зарубіжні митні органи віддають перевагу використанню митного постаудиту як форми митного контролю. Відповідно до Кіотської конвенції, митний постаудит передбачає перевірку правильності та достовірності даних, зазначених у митних деклараціях, шляхом аналізу бухгалтерських документів, рахунків та систем управління бізнесом після завершення митного оформлення [29].

Світова практика підтверджує високу ефективність митного постаудиту, що пояснює його широке застосування у митній сфері. Додаток З містить

визначення постаудиту у законодавстві розвинених країн. Впровадження цього методу сприяє розвитку чесної та відповідальної поведінки перевізників товарів і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що, в свою чергу, сприяє зменшенню обсягів контрабанди та порушень митних правил.

Одним з найважливіших принципів митного контролю є принцип вибірковості, який означає, що не потрібно проводити повний контроль або перевірку всіх товарів. Цей принцип відображає демократичну та альтернативну основу та узгоджується з положеннями Кіотської конвенції. Форма митного контролю обирається на основі результатів автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, шляхом перевірки електронної копії митної декларації в автоматизованому режимі за допомогою програмно-інформаційних комплексів.

Франція має ступеневу систему митного контролю, яка включає формальний та фундаментальний рівні контролю [12, с. 26]. Формальний митний контроль здійснюється шляхом документальної перевірки, яка може проводитися аудиторсько-аналітичними службами без виїзду до суб'єкта господарювання або митними аудиторами на місці. Фундаментальний митний контроль включає вибірковий аудит відповідності виду, номенклатури, вартості та походження товарів, а також перевірку обґрунтованості наявних пільг тощо.

Впровадження французької моделі митного контролю в Україні, на нашу думку, може призвести до ряду переваг та покращень у сфері митної діяльності:

1. Ступеневий контроль. Застосування ступеневої системи контролю дозволить уникнути повного контролю кожної партії товарів, забезпечуючи ефективність та економію ресурсів митниці.

2. Електронне управління ризиками. Використання автоматизованих систем аналізу та управління ризиками дозволить швидше та ефективніше виявляти потенційні порушення митних правил.

3. Формальний та фундаментальний контроль. Впровадження обох рівнів контролю (документального та вибіркового аудиту) дозволить більш

комплексно перевіряти відповідність товарів вимогам номенклатури, вартості та походження.

4. Сприяння чесній поведінці суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Митний постаудит може стимулювати чесну та відповідальну поведінку перевізників товарів, сприяючи зменшенню контрабанди та порушень митних правил.

5. Аудиторсько-аналітична перевірка. Використання формального контролю через документальну перевірку може дозволити проводити аудиторсько-аналітичні служби без виїзду до суб'єктів господарювання, що може бути ефективним та економічним.

6. Демократичний принцип вибірковості. Принцип вибірковості відповідає демократичним цінностям і може сприяти покращенню співвідношення між митницею та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

7. Зменшення обсягів контрабанди. Вдосконалений митний контроль може визначити та запобігти контрабанді, сприяючи зменшенню незаконного обігу товарів.

8. Зменшення бюрократії. Електронне ведення митних декларацій та використання програмно-інформаційних комплексів може спростити та прискорити митний процес, зменшуючи бюрократичні бар'єри.

9. Вдосконалення системи пільг. Фундаментальний митний контроль може допомогти в перевірці обґрунтованості наявних пільг, сприяючи більш справедливій системі пільг для підприємств.

10. Співробітництво з аудиторськими службами. Взаємодія з аудиторсько-аналітичними службами може підвищити ефективність митного контролю та забезпечити додатковий рівень незалежності в аудиторських процесах.

Разом з тим, варто зауважити, що впровадження французької моделі митного контролю вимагає високого рівня інформаційного та аналітичного забезпечення, а також кваліфікованих працівників у галузі митного контролю та аудиту.

Митні інститути Болгарії мають право здійснювати контроль за достовірністю даних митної декларації після випуску товарів, шляхом перевірки відповідних документів та даних щодо операцій з імпорту та експорту задекларованих товарів. Контроль здійснюється посадовими особами регіональних митних органів під час документальної перевірки [2, с. 216].

Можливість впровадження болгарської моделі митного контролю в Україні має свої переваги та виклики. Перш за все, введення системи контролю за достовірністю даних митної декларації після випуску товарів дозволить ефективно виявляти можливі порушення та недостовірність інформації. Такий контроль сприятиме забезпеченню чесності та точності митних даних, що, в свою чергу, сприяє створенню сприятливого інвестиційного та торговельного клімату.

Однак важливо враховувати, що впровадження нової моделі вимагає підготовки персоналу та вдосконалення існуючої митної інфраструктури. Додатково, необхідно розробити чіткі та зрозумілі правила і процедури для бізнесу, щоб забезпечити відповідність всіх сторін законодавчим вимогам та уникнути зайвих труднощів під час виконання митних обов’язків.

Успішне впровадження болгарської моделі може покращити ефективність митного контролю в Україні, забезпечити більшу прозорість у сфері зовнішньоекономічних операцій та сприяти подальшому розвитку торгівлі та економіки країни.

У митній службі Японії функціонує Департамент постаудиту, розслідування та розвідки, який виконує контрольні завдання, такі як дослідження та запити щодо цінностей, вантажів, страхування імпортних товарів, розслідування порушень митних правил, збір та аналіз інформації про порушення митного законодавства, співпраця з митними адміністраціями зарубіжних країн і складання статистики зовнішньої торгівлі та іншої необхідної інформації [36, с. 47-48].

Можливість впровадження японської моделі митного контролю в Україні має потенційно значущі переваги. Департамент постаудиту, розслідування та розвідки в митній службі Японії виконує широкий спектр завдань, включаючи

контроль цінностей, вантажів, та страхування імпортних товарів. Впровадження подібної моделі в Україні може сприяти ефективному дослідженню та виявленню порушень митних правил, а також підвищити рівень контролю над зовнішньоекономічною діяльністю.

Збір та аналіз інформації про порушення митного законодавства може допомогти українській митній службі ефективніше реагувати на потенційні ризики та забезпечити відповідність міжнародним стандартам. Крім того, співпраця з митними адміністраціями інших країн може полегшити обмін інформацією та сприяти гармонізації митних процедур.

Важливо врахувати, що для успішної імплементації японської моделі буде необхідне вдосконалення інфраструктури та підготовка кваліфікованого персоналу. Однак це може призвести до покращення ефективності митного контролю в Україні та створення більш прозорого та надійного середовища для зовнішньої торгівлі.

Митна служба США, що входить у склад Міністерства внутрішньої безпеки, виконує функції митного захисту кордонів США, забезпечення дотримання законів при ввезенні та вивезенні товарів, а також контроль за виконанням федеральних законів на лінії кордону США. Вона також займається боротьбою з нелегальною імміграцією, контрабандою, тероризмом та іншими правопорушеннями [36].

Застосування електронних технологій у митній практиці є важливим напрямком сучасних змін. Технології електронної митниці дозволяють створити безпаперове середовище, в якому митні адміністрації та суб’єкти господарювання здійснюють свою діяльність.

Можливість впровадження американської моделі митного контролю в Україні включає в себе ряд переваг та викликів. Митна служба США, що входить у склад Міністерства внутрішньої безпеки, виконує не лише функції митного захисту кордонів, а й забезпечує дотримання законів при ввезенні та вивезенні товарів. Впровадження подібної моделі в Україні може сприяти

підвищенню рівня безпеки на кордонах, а також ефективній боротьбі з нелегальною імміграцією, контрабандою та тероризмом.

Однак важливо враховувати, що такий підхід може вимагати значних ресурсів і зусиль для модернізації митних процедур та інфраструктури. Крім того, необхідно ретельно планувати співпрацю з іншими відомствами та враховувати специфічні потреби українського контексту.

Успішне впровадження американської моделі може призвести до покращення ефективності митного контролю в Україні, забезпечити більш ефективну боротьбу з порушеннями на кордонах та підвищити загальний рівень безпеки в країні.

Митна система Грузії відзначається високим рівнем спрощення митних процедур та формальностей. Тут впроваджено систему автоматичного оброблення даних «Asycuda», яка визначає різні режими пропуску вантажів:

– «червоний коридор» (з фізичним контролем);

– «жовтий коридор» (з документальним контролем);

– «зелений коридор» (без контролю);

– «синій коридор» (з передбаченою можливістю пост-аудиту).

У 2006 році був прийнятий Закон про реформування митної системи Грузії (Додаток З).

Впровадження грузинської моделі митного контролю в Україні може бути перспективним кроком з погляду спрощення та оптимізації митних процедур. Ця модель може сприяти поліпшенню ефективності митного контролю в Україні, зменшенню бюрократичних перешкод та прискоренню проходження товарів через митний кордон. Важливо враховувати, що успішне впровадження вимагатиме підготовки персоналу та вдосконалення технічної інфраструктури для ефективного впровадження автоматизованих процедур та забезпечення відповідності міжнародним стандартам безпеки та контролю.

Отже, досвід зарубіжних країн показує, що різні моделі митного контролю відображають величезне різноманіття та можуть бути успішно адаптовані в залежності від конкретних потреб та умов кожної країни.

Наприклад, болгарська модель, що визначає контроль після випуску товарів, може сприяти точній інформації та запобігати порушенням. Американська модель, яка поєднує функції митного захисту та контролю на кордоні, дозволяє ефективно боротися з різними видами правопорушень, включаючи контрабанду та тероризм. Грузинська модель, зокрема застосування системи «Asycuda», демонструє успішне впровадження автоматизованої обробки даних для спрощення митних процедур.

Успіх впровадження таких моделей в Україні, залежатиме від вдалої адаптації до місцевих умов, підготовки кадрів та технічної готовності. Важливо враховувати виклики та можливості кожної системи для досягнення максимальної ефективності та відповідності міжнародним стандартам.

3.2. Шляхи усунення недоліків митних процедур

На сьогодні Україна перебуває на етапі постійного зростання обсягів та розширення масштабів міжнародної торгівлі, а також ускладнення торговельних процесів. Вона також стикається з посиленням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниженням національних торговельних бар’єрів, зокрема в рамках вступу до СОТ. У зв’язку з цим відбувається поглиблення інтеграції міжнародних вимог в національну практику митного регулювання України, особливо відносно правового регулювання процедури митного контролю.

Україна активно бере участь у міжнародному співробітництві з питань митного контролю, боротьби з порушеннями митних правил та розвитку митної справи загалом. Нажаль, наша країна відстає в технологіях реалізації митних процедур в порівнянні з іншими зарубіжними країнами.

У контексті поліпшення світових політичних та економічних процесів Україна прагне регулювати зовнішньоторговельну діяльність, створюючи сприятливі економічні умови для здійснення зовнішньоторговельних операцій,

які сприяють підвищенню ефективності української економіки та реалізації конкретних соціально-економічних завдань.

Однією з ключових складових сучасного митного контролю на ринку нафтопродуктів є використання інформаційних технологій. Глобальні тенденції націлені на спрощення митних процедур при здійсненні експортно-імпортних операцій, що призводить до розробки електронних інформаційних систем. Ці системи мають бути функціонально сумісними між аналогічними системами різних країн, забезпечуючи їх доступність, керованість, безпеку, об’єднаність та підконтрольність.

Застосування інформаційних технологій в контексті митного регулювання на ринку нафтопродуктів не лише сприяє ефективній роботі в умовах глобалізації, але й дозволяє зекономити час і ресурси, а також збільшити прибутковість. Електронні інформаційні системи дозволяють автоматизувати багато етапів митного контролю, зменшуючи ризик помилок та прискорюючи обробку документації.

Це сприяє забезпеченню прозорості та точності в обміні інформацією між учасниками ринку нафтопродуктів і компетентними митними органами. Такий підхід сприяє вдосконаленню системи митного контролю, забезпечуючи високий рівень взаємодії та співпраці між різними країнами та учасниками ринку.

Також важливо зазначити, що сучасні міжнародні конвенції визнають важливість управління ризиками в митних процедурах та визначають інструменти для ефективного контролю. Аналіз ризиків, угоди та митний контроль стають складовими інтелектуального механізму митного контролю, а їхнє використання визнається як ключовий елемент сучасних систем митного регулювання [34].

Інструменти визначення ризиків включають аналітичні методи, а також використання інформаційних технологій для оцінки й передбачення потенційних порушень митних правил. Аналіз ризиків дозволяє ідентифікувати вантажі та операції, які мають високий ризик порушення митних правил чи

безпекових стандартів.

Пошукова робота та виявлення вантажів високого ризику використовуються для систематичного відстеження та контролю над пересуванням товарів через митницю. Інтеграція цих інструментів дозволяє митним органам у реальному часі виявляти потенційні ризики та приймати ефективні заходи для їх запобігання.

Усі ці зусилля спрямовані на поліпшення ефективності та точності митного контролю, а також на зменшення ймовірності порушень митних правил, що сприяє створенню більш безпечного та прозорого міжнародного торговельного середовища.

В Додатку К зображено митні інтереси учасників зовнішньоекономічної діяльності [12].

Все це має сприяти вдосконаленню засобів реалізації, охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів громадян у процесі здійснення митних процедур, а, отже, і формуванню дійсно ефективного механізму їх забезпечення.

Важливе значення також мають гарантії забезпечення ефективності процедур. Так, забезпечення права на оскарження рішень та дій митних посадовців є ключовим елементом правової захисту учасників митного процесу. Це надає можливість корегувати неправильні рішення та забезпечує прозорість та справедливість в роботі митних органів.

Відповідальність посадових осіб за неякісне виконання своїх повноважень є важливим механізмом стимулювання ефективності та запобігання можливим зловживанням. Контроль за діяльністю посадовців з боку уповноважених органів та посадових осіб, а також нагляд з боку органів прокуратури, є гарантіями додержання законності та правопорядку в митних процедурах.

Чітке закріплення в процедурно-процесуальних нормах прав і обов’язків учасників процедур допомагає уникнути непорозумінь та конфліктів, забезпечуючи стабільність та надійність митної системи. Всі ці елементи

сприяють створенню справедливого та ефективного середовища для здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Митний контроль на ринку нафтопродуктів повинен еволюціонувати від загальних чи випадкових підходів до використання нових інтелектуальних методів, спрямованих на оцінку ризиків, які можуть виникнути під час митного контролю та оформлення нафтопродуктів.

Митний контроль повинен здійснюватися не загально (застосовуючись до всього обсягу товарів, що переміщуються через митний кордон країни), і не вибірково (застосовуючи випадкові (суб'єктивні) критерії, які певною мірою сприяють швидкому досягненню цілей і прогнозів), а використовуючи нові інтелектуальні підходи – оцінюючи ризики, що можуть мати місце під час митного контролю та митного оформлення товарів. Такий інтелектуальний підхід дозволяє митним службам працювати більш ефективно, зменшуючи час на митному контролі та спрощуючи процеси для легальних учасників ринку. Він також забезпечує більш точну ідентифікацію потенційних порушень митних правил та допомагає у попередженні незаконних або небезпечних операцій.

Сучасні тенденції та умови митного контролю та митного оформлення вимагають реформування митної сфери з урахуванням наступних пріоритетів:

– удосконалення митного адміністрування та спрощення митних процедур, зокрема шляхом використання електронних систем та автоматизації процесів. Це допоможе прискорити переміщення товарів через митний кордон, активізувати зовнішньоекономічну діяльність та підвищити конкурентоспроможність національної економіки;

– впровадження новітніх технологій та технічних засобів у митний контроль, таких як скануючі системи, автоматичні ваги, сканери номерних знаків тощо. Це спрощує процес митного оформлення, сприяє його уніфікації та підвищує ефективність митного контролю;

– удосконалення митного законодавства з метою забезпечення об'єктивного вирішення митних спорів у судовому порядку. Це сприятиме

створенню прозорої та справедливої системи розгляду митних справ;

– посилення інституційної складової функціонування митних органів та забезпечення належного матеріально-технічного забезпечення. Це включає покращення умов роботи митних посадовців, надання їм необхідних ресурсів та забезпечення високого рівня професійної підготовки;

– запобігання митним порушенням шляхом застосування ризикоорієнтованих технологій. Це передбачає виявлення можливих порушень митного законодавства на ранніх стадіях та їх унеможливлення шляхом використання аналітичних методів та передових систем контролю;

– розвиток тісного співробітництва митних адміністрацій різних країн, зокрема шляхом гармонізації методичних підходів оцінки експортно-імпортних операцій та обміну інформацією й статистикою. Це сприятиме створенню єдиної бази порушень митних правил, виявленню недоліків митного законодавства та схем заниження митної вартості товарів.

Державна митна служба України впроваджує ефективні заходи з метою спрощення митних процедур та формальностей шляхом активного використання електронного декларування. Цей підхід дозволяє суттєво зменшити час, необхідний для митного оформлення, сприяючи водночас прискоренню переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон.

Електронне декларування дозволяє учасникам зовнішньоекономічної діяльності подавати необхідні документи електронним шляхом, що спрощує процес митного оформлення та уникає непотрібних бюрократичних перешкод. Це робить можливим ефективне та точне представлення інформації без фізичного відвідування митного офісу.

Зменшення часу митного оформлення має важливе значення для прискорення логістичних ланцюгів та оптимізації руху товарів через митний кордон. Це сприяє збільшенню ефективності та конкурентоспроможності українського зовнішньоекономічного сектору, а також сприяє розвитку міжнародної торгівлі.

Що стосується удосконалення митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні, то на нашу думку, тут доцільними будуть наступні напрями:

– розширення та посилення використання електронних систем для декларування та митного оформлення нафтопродуктів, спрощуючи процеси та зменшуючи адміністративні бар'єри;

– активне впровадження автоматизованих технологій та інформаційних систем для митного контролю, включаючи сканери, автоматичні ваги та інші технічні засоби, що спрощують та прискорюють митні процедури;

– проведення реформ митного законодавства з метою його узгодження із сучасними вимогами та стандартами, зокрема, стосовно об'єктивного вирішення митних спорів та створення прозорої системи розгляду митних справ;

– забезпечення належного матеріально-технічного забезпечення та підвищення рівня професійної підготовки працівників митних органів для забезпечення високої якості митного контролю;

– активне впровадження систем аналізу та управління митними ризиками, що дозволить виявляти потенційні порушення та небезпечні товари на ранніх етапах та унеможливлювати їх переміщення через митний кордон;

– розвиток тісного співробітництва митних адміністрацій різних країн, включаючи гармонізацію методичних підходів оцінки експортно-імпортних операцій та обмін інформацією. Створення єдиної бази даних порушень митних правил;

– запровадження прозорості та високих стандартів етики в роботі митних посадових осіб, зміцнення механізмів контролю та відповідальності за корупційні дії та зловживання в митницях;

– забезпечення системи оцінки та контролю за ефективністю митних процедур, включаючи механізми оскарження рішень та відповідальності за неякісне здійснення повноважень.

Ці напрями, ми вважаємо, є спрямовані на створення ефективної та

сучасної системи митного регулювання ринку нафтопродуктів в Україні, сприяючи розвитку та конкурентоспроможності національної економіки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідивши митне регулювання ринку нафтопродуктів в Україні, можемо зробити наступні висновки:

1. Розглянувши економічні засади митно-тарифного регулювання в Україні, можемо сказати, що тарифне регулювання – це комплекс заходів щодо встановлення і застосування ставок мита, обкладення митом в межах окремих преференційних режимів, контролю за митною вартістю товарів, класифікацією товарів в цілях повноти стягнення мита.

Цей комплекс заходів направлений на захист національних інтересів, стимулювання розвитку внутрішнього виробництва та забезпечення ефективного функціонування митної системи в країні.

2. Дослідивши формування і функціонування ринку нафтопродуктів в Україні ми з'ясували, що ринок нафтопродуктів в Україні є досить складним і залежить від багатьох факторів. Основні чинники, що впливають на формування цін на нафтопродукти, включають:

– світові ціни на нафту. Ціни на нафтопродукти в Україні частково залежать від глобальних цін на нафту. Зміни в світових цінах на нафту можуть призводити до змін у вартості нафтопродуктів на внутрішньому ринку;

– валютний курс. Оскільки нафтопродукти часто імпортуються, зміни в валютному курсі можуть впливати на ціни на пальне. Наприклад, зростання вартості валюти може зробити імпорт дорожчим і призвести до зростання цін;

– податки та мита. Податки та мита, накладені на нафтопродукти, такі як акцизний збір та мито на імпорт, також впливають на ціни на пальне. Зміни в податковій політиці можуть призводити до змін у вартості нафтопродуктів;

– залежність від імпорту: Україна є частково залежною від імпорту нафтопродуктів. Зміни в міжнародних постачаннях або торговельних обмеженнях можуть впливати на доступність та ціни на пальне в країні;

– конкуренція на ринку. Ціни на нафтопродукти також залежать від конкуренції між різними постачальниками та роздрібними мережами АЗС. Конкуренція може призвести до зниження цін для споживачів.

Враховуючи ці фактори, ринок нафтопродуктів в Україні може бути піддатливим до коливань цін. Зміни у глобальних ринкових умовах, валютних курсах або податковій політиці можуть мати великий вплив на ціни на пальне в країні.

3. Ознайомившись з особливостями застосування митного інструментарію регулювання ринку нафтопродуктів в Україні можемо сказати, що він включає ряд особливостей, направлених на контроль і обмеження імпорту та експорту нафтопродуктів, а також на забезпечення стабільності цін на внутрішньому ринку.

Враховуючи зміни в законодавстві та особливості воєнного стану, важливо слідкувати за новими нормами та вимогами, а також дотримуватися їх під час здійснення митних операцій з нафтопродуктами.

4. Провівши моніторинг системи митного адміністрування при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон, ми дійшли висновку, що моніторинг системи митного адміністрування при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон є важливим і необхідним процесом для забезпечення ефективного контролю і безпеки. Збільшення обсягів переміщення нафтопродуктів та їх стратегічна важливість вимагають постійного нагляду і вдосконалення системи митного контролю. Моніторинг дає змогу виявляти можливі порушення, недотримання правил та неправомірні дії під час переміщення нафтопродуктів. Застосування сучасних технологій та автоматизованих систем у митному адмініструванні сприяє підвищенню точності, швидкості та ефективності моніторингу. Це дає змогу забезпечити високий рівень контролю та захисту від незаконних дій, а також покращити загальну безпеку і дотримання митних правил при переміщенні нафтопродуктів через митний кордон.

5. Досвід зарубіжних країн показує, що різні моделі митного контролю

відображають величезне різноманіття та можуть бути успішно адаптовані в залежності від конкретних потреб та умов кожної країни. Наприклад, болгарська модель, що визначає контроль після випуску товарів, може сприяти точній інформації та запобігати порушенням. Американська модель, яка поєднує функції митного захисту та контролю на кордоні, дозволяє ефективно боротися з різними видами правопорушень, включаючи контрабанду та тероризм. Грузинська модель, зокрема застосування системи «Asycuda», демонструє успішне впровадження автоматизованої обробки даних для спрощення митних процедур.

Успіх впровадження таких моделей в Україні, залежатиме від вдалої адаптації до місцевих умов, підготовки кадрів та технічної готовності. Важливо враховувати виклики та можливості кожної системи для досягнення максимальної ефективності та відповідності міжнародним стандартам.

6. Для України пріоритетними напрямами удосконалення митного регулювання ринку нафтопродуктів є: впровадження електронних систем, автоматизація митних процедур, удосконалення митного законодавства, підвищення рівня професійної підготовки персоналу, використання ризикоорієнтованих технологій, створення єдиної бази даних та співпраця з іншими країнами, запобігання корупції та порушенням, створення прозорих механізмів оцінки та контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажіотаж на ринку пального в Україні зник – Мінекономіки. Радіо Свобода. Новини. Економіка. 02.09.2022. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-palyvo-ukrayina-viyna/32015768.html (дата звернення: 24.04.2023).

2. Андрушко А.П. Імплементація іноземного досвіду здійснення митного постаудиту в Україні: проблеми та перспективи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2(17). С. 214-219.

3. Антимонопольний комітет України. URL: https://amcu.gov.ua/news/komitet-prijnyav-rishennya-shchodo-antikonkurentnih-uzgodzhenih-dij-na-rinku-palnogo (дата звернення: 19.04.2023).

4. Балуєва О.В., Чуприна О.О. Дослідження конкурентного середовища на ринку роздрібної реалізації світлих нафтопродуктів. *Менеджер*. 2020. № 3 (88). С. 114-122.

5. Бережна К.В. Митно-правовий режим транзиту в Україні: автореф. дис. …канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2003. 21 с.

6. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.

7. Бережнюк І.Г., Джумурат О.В. Систематизація класифікаційних ознак митних ризиків. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер: Економіка. 2013. Вип. 4. С. 85-89.

8. Гуцул І., Крисовата К., Титор, В. Актуальні тенденції митного-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. *Економіка та суспільство*. 2022. №44. DOI:10.32782/2524-0072/2022-44-65 (дата звернення: 14.04.2023).

9. Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri (дата звернення: 24.05.2023).

10. Євросоюз заборонив нафтопродукти з РФ: як це вдарить по доходах Кремля та що буде з цінами в Україні? Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2023/02/6/696758/ (дата звернення: 19.04.2023).

11. Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX (законопроєкт № 7137-д). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text (дата звернення: 26.05.2023).

12. Замасло О., Підхомний О., Петик М. Ідентифікація загроз митній безпеці держави. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 4. С. 37-52. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38142/1/%D0%97%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE.pdf 65 (дата звернення: 24.05.2023).

13. Іванов С.В. Вплив митного права ЄС та норм міжнародного митного права на зміст адміністративно-правового регулювання реалізації державної митної політики в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2018. Вип. 1 (том 1). С.194-200.

14. Івашова Л.М., Єдинак Т.С., Єдинак В.Ю. Основи митного пост-аудиту : навч. посібник. Дніпропетровськ : АМСУ, 2011. 200 с.

15. Кахович О.О., Прудіус А.В. Принципи митно-тарифного регулювання в Україні. *Економічний простір*. 2018. №138. С. 65-77.

16. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15.04.2023).

17. Костюх А. Кілька слів про український бензин. Економічна правда. 17.08.2022. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/17/690525 (дата звернення: 24.04.2023).

18. Костяна О. В. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в Україні. *Бізнес-Інформ*. 2019. № 10. С. 213-219.

19. Кризовий стан ринку нафтопродуктів: причини, висновки рекомендації. URL: https://razumkov.org.ua/statti/kryzovyi-stan-rynku-naftoproduktiv-prychyny-vysnovky-rekomendatsii (дата звернення: 15.04.2023).

20. Кунєв Ю.Д., Кунєва З.Ю. Митні формальності: проблеми реалізації в Україні. Митна безпека: науковий журнал. Випуск 2. 2018. URL: http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs3/article/view/177/244 (дата звернення: 18.05.2023).

21. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-17. Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17 (дата звернення: 15.04.2023).

22. Митний контроль та митне оформлення. Навч. посібник / О.Ю. Сидорович, О. В. Годованець, І. П. Кекіш. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 250 с.

23. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей на повітряному транспорті» № 671 від 03.08.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-18#Text (дата звернення: 11.05.2023).

24. Наказ Міністерства фінансів України «Про митні формальності на трубопровідному транспорті та лініях електропередачі» № 629 від 30.05.2012 р. URL: http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/mitnezakonodavstvo/nakazi/62398.html (дата звернення: 11.05.2023).

25. Омельченко В. Кризовий стан ринку нафтопродуктів: причини, висновки рекомендації. URL: https://razumkov.org.ua/statti/kryzovyi-stan-rynku-naftoproduktiv-prychyny-vysnovky-rekomendatsii (дата звернення: 19.04.2023).

26. Орел І. Forbes дізнався, скільки бензину завезли в Україну. Має вистачати. Звідки тоді дефіцит? URL: https://forbes.ua/inside/forbes-diznavsya-skilki-benzinu-zavezli-v-ukrainu-mae-vistachati-zvidki-todi-defitsit-10052022-5904 (дата звернення: 14.04.2023).

27. Податковий кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 26.05.2023).

28. Постанова КМУ «Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними» від 21.05. 2012 р. №451. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2012-%D0%BF#Text (дата звернення: 21.05.2023).

29. Про спрощення і гармонізацію митних процедур: Міжнародна конвенція від 18.05.1973 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643. (дата звернення: 24.05.2023).

30. Пушак Г.І., Василів М. Ю. Проблеми розвитку ринку природного газу в Україні на конкурентних засадах. *Вісник економічної науки України.* 2021. № 2 (41). С. 76-83. DOI: https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.2(41).76-83.

31. Ринок пального-2023: виклики та ціноутворення. URL: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rinok-palnogo-2023-vikliki-ta-cinoutvorennya/ (дата звернення: 17.04.2023).

32. Сторожук О.В., Свириденко Г.М. Митно-тарифне регулювання як фактор забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави в умовах євроінтеграції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 94–98.

33. Типова технологічна схема здійснення митного контролю залізничних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 р. №451. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2012-%D0%BF#n231 (дата звернення: 14.06.2023).

34. Управління митними ризиками: теорія та практика: монографія/ за заг. ред.: І.В. Несторишен та В.А. Туржанський. Ірпінь-Хмельницький, ФОП Стрихар А.М., 2018. 314 с.

35. Фінансування Європою війни Путіна: імпорт викопного палива з Росії за перші 100 днів після вторгнення. CREA. URL:

https://energyandcleanair.org/wp/wpcontent/uploads/2022/06/100днів_2.pdf (дата звернення: 01.04.2023).

36. Формування системи митного аудиту в Україні : монографія / за заг. ред. О.М. Вакульчик. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. 208 с.

37. Ціни на АЗС валяться. Що відбувається та чому вартість пального має бути ще нижчою? URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/28/698508/ (дата звернення: 17.04.2023).

38. Kolaczkowski M. How does the war in Ukraine affect oil prices? World Economic Forum. URL: https://www.weforum.org/agenda/2022/03/how-does-the-war-in-ukraine-affectoil-prices/. (дата звернення: 22.05.2023).

39. Liang A., Thomas D. Ukraine war: Oil prices fall back after cap on Russian crude kicks in. BBC News. URL: https://www.bbc.com/news/business-63855030 (дата звернення: 19.05.2023).

40. OPEC. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/index.htm (дата звернення: 01.04.2023).

41. Twin A. The world’s 10 biggest oil exporters. Investopedia. URL: https://www.investopedia.com/articles/company-insights/082316/worlds-top-10-oilexporters.asp (date of access: 19.04.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

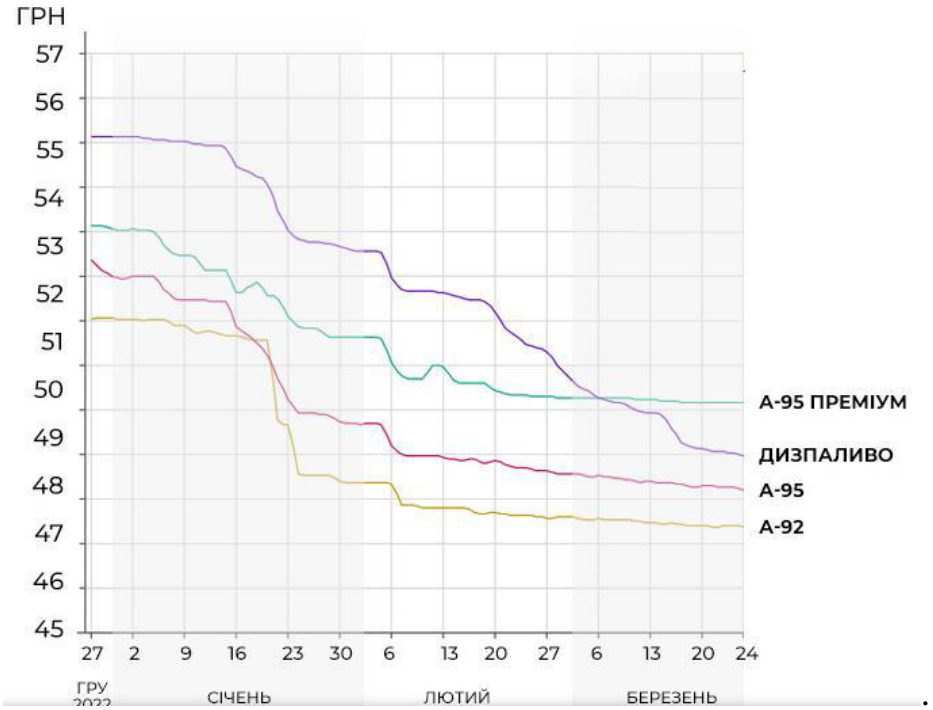
Основні принципи і правила міжнародної торгівлі

1.	Принцип обов'язкового використання режиму найбільшого сприяння	Це означає, що країни повинні надавати одна одній максимальні пільги та підтримку у міжнародній торгівлі, виключаючи недопустимі перешкоди, такі як неправомірні митні бар'єри
2.	Принцип рівності і недискримінації	Це означає, що учасники зовнішньоторговельних відносин повинні бути рівними перед митним регулюванням, і будь-яка дискримінація між різними країнами або групами країн є неприпустимою, за винятком випадків, коли це передбачено національним законодавством
3.	Принцип взаємності	Це означає, що країни повинні взаємно надавати одна одній рівні права та можливості в міжнародній торгівлі, засновані на взаємній вигоді
4.	Принцип преференцій	Це означає, що країни можуть встановлювати спеціальні преференційні умови для певних країн або груп країн, які передбачають певні переваги в митних відносинах
5.	Принцип взаємної вигоди	Це означає, що країни можуть взаємодіяти на основі вигоди та взаємних вигід, де кожна сторона ставить свої інтереси на перший план. Це сприяє розвитку взаємовигідних торговельних відносин між країнами, де обидві сторони отримують користь від торгівлі
6.	Зниження митних зборів	Положення СОТ передбачають зобов'язання країн учасниць щодо зниження митних зборів, включаючи мита на імпортні товари. Це сприяє зменшенню бар'єрів для міжнародної торгівлі та сприяє розвитку вільного та відкритого торговельного середовища
7.	Ведення зовнішньої торгівлі на приватноправовій основі	СОТ визнає право суб'єктів зовнішньої торгівлі на ведення своєї діяльності на приватноправовій основі, що означає можливість вільного вибору партнерів, укладання контрактів та виконання торговельних угод з різними країнами

Джерело: складено автором на основі [Гуцул]

Додаток Б

Динаміка цін на вітчизняних АЗС в грудні 2022 – березні 2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [28]

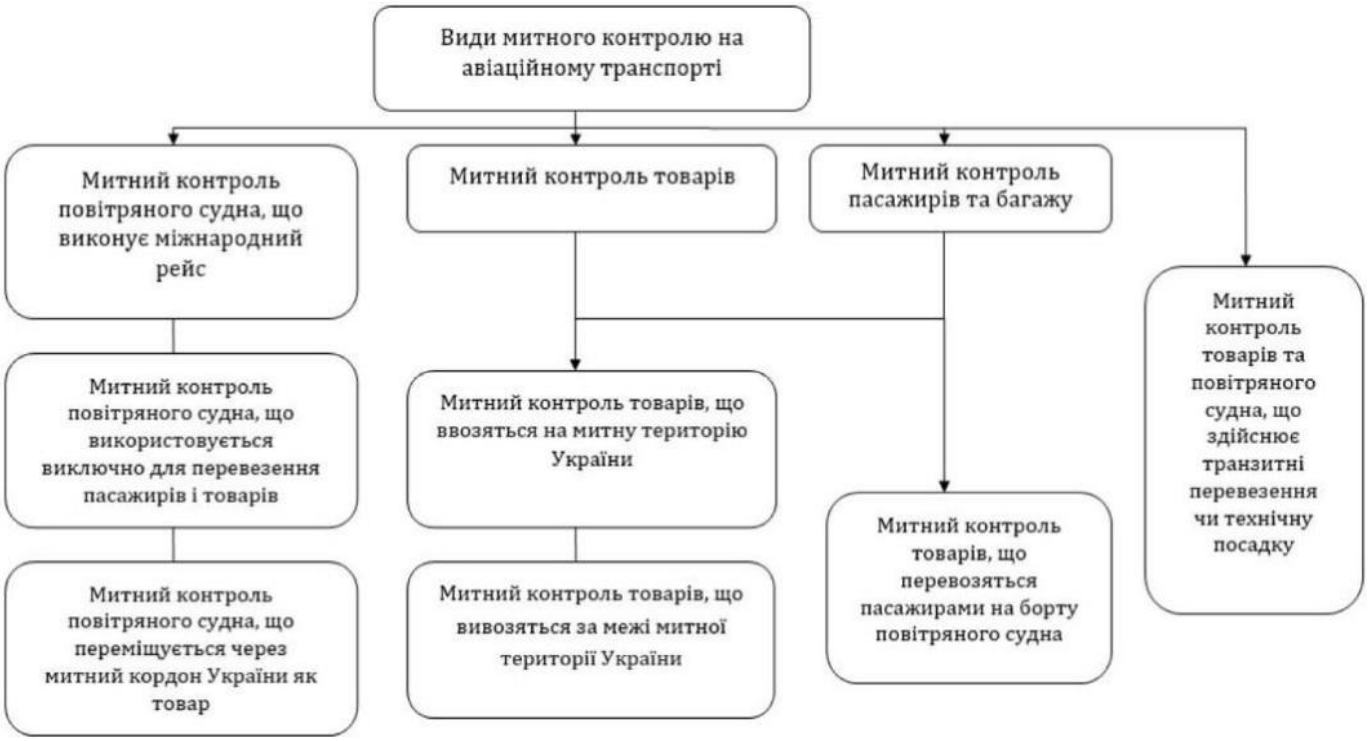
Додаток В

Схема пропуску через державний кордон на водному транспорті

Додаток Г

Процедури митного контролю на авіаційному транспорті

Додаток Д

Базові правила «Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур»

Номер імперативів	Характеристика
I	усі товари, в тому числі транспортні засоби, які ввозяться на митну територію чи вивозяться з неї, незалежно від того, чи обкладаються вони митами та податками, підлягають митному контролю;
II	митний контроль обмежується мінімумом, необхідним для забезпечення дотримання митного законодавства;
III	при застосуванні митного контролю використовується система управління ризиками;
IV	митна служба застосовує метод аналізу ризиків для визначення осіб і товарів, у тому числі транспортних засобів, що підлягають перевірці, та ступеня такої перевірки;
V	для підтримки системи управління ризиками митна служба застосовує стратегію, яка базується на системі засобів оцінювання ймовірності недотримання законодавства;
VI	система митного контролю передбачає контроль на основі методів аудиту;
VII	митна служба прагне до співробітництва з іншими митними службами та укладення угод про взаємну допомогу з метою вдосконалення митного контролю;
VIII	митна служба прагне до співробітництва з учасниками зовнішньої торгівлі та укладення меморандумів про взаєморозуміння з метою вдосконалення митного контролю;
IX	митна служба, наскільки це максимально можливо, використовує інформаційні технології та засоби електронних комунікацій для вдосконалення митного контролю;
X	митна служба оцінює системи електронних комунікацій учасників зовнішньої торгівлі, якщо такі системи впливають на проведення митних операцій, для забезпечення їхньої відповідності вимогам митної служби.

Додаток Ж

Митний постаудит у зарубіжному законодавстві

Країна	Визначення поняття
Франція	Це форма митного контролю, спрямована на пришвидшення митного оформлення вантажів під час перетину митного кордону; підвищення ймовірності виявлення порушень митних правил або контрабанди під час подальшого контролю.
Китай	Це перевірка й аудит з боку митниці бухгалтерських книг, виписок із рахунка, форм митних декларацій та інших відповідних даних і пов'язаних з ними імпортних та експортних товарів протягом 3 років після пропуску цих товарів або протягом періоду митного супроводження та контролю за товарами, що зберігаються на митних складах, товарами, імпортованими в режимі скорочення або звільнення від мита, з метою перевірки достовірності й законності імпортної та експортної діяльності особи, яка проходить аудит.
Німеччина	Це додаткова перевірка у сфері митного законодавства, яка здійснюється у формі митного аудиту, аудиту преференцій (перевірка преференцій при експорті товарів на основі міжнародних договорів чи законодавства Європейського Союзу); зовнішнього аудиту та перевірки у сфері управління повітряним рухом.
Японія	Основна мета митного пост аудиту – перевірка правильності і законності ввезених або вивезених товарів. Митний контроль на основі методів аудиту може бути реалізований відносно тих суб'єктів ЗЕД, які сплатили митні платежі на суму 1 млн. єн і більше. Це так звані «контрольовані імпортери». Загальна кількість таких учасників ЗЕД становить близько 40 тисяч компаній.
Канада	Це механізм митного контролю, який має стратегічне значення зі строгим підходом до управління ризиками та охоплює широкий спектр перевіряльних заходів, але основна увага фокусується на тарифній класифікації, тарифному режимі, походженні товару та правильності визначення митної вартості

Додаток З

Основні результати реформування митної системи Грузії

№	Реформаторський захід	Наслідки та результати
1.	Об'єднання митної та податкової служб	Зменшення кількості контролюючих органів, оптимізація державних видатків на їх утримання
2.	Спрощення усіх митних документів і скорочення їх кількості	Для оформлення експортних операцій кількість необхідних документів скоротилася з 52 до 4, а імпортних – з 54 до 5 документів
3.	Запровадження єдиних правил та строків видачі митних документів за принципом «єдиного вікна»	Видача дозволів на здійснення певних видів діяльності (операцій) має бути здійснена протягом 20 днів, видача ліцензій – протягом 30 днів з моменту отримання запиту
4.	Автоматизація окремих митних процедур	Он-лайн-декларування та розмитнення поштових посилок; інформування з використанням SMS імпортерів про поточний стан вантажу на кожному етапі митного очищення й ін.
5.	Запровадження автоматизованої системи обробки митних даних «ASYCUDA WORLD»	Розроблена «UNCTAD» і використовується у більш ніж 80 країнах світу в сфері покращення організації та здійснення митних процедур
6.	Відміна квот на імпорт і експорт	Збільшення експортно-імпортних потоків і як наслідок – покращення рівня задоволення дохідної частини бюджету
7.	Лібералізація правил імпорту лікарських препаратів	Підвищення конкурентоспроможності галузі, розгалуження та диверсифікація якісних лікарських препаратів

Додаток К

Митні інтереси учасників зовнішньоекономічної діяльності

